

**Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра педагогіки освітнього
менеджменту та соціальної роботи**

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ РЕГІОНАЛЬНОЇ
СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**РІВНЕ
2024**

Редакційна колегія:

Сяська І.О., д.п.н., професор, завідувач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

Нечипорук Л.І., к.пед.н., доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

Оксенюк О.В., к.пед.н., доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

Стеца Н.В., к.пед.н., доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

*Рекомендовано до видання вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету.
Протокол №11 від 31.10.2024.*

Соціальні проблеми: виклики сьогодення: тези доповідей І регіональної студентської науково-практичної конференції, м. Рівне, 29 жовтня 2024 р. (Електронне видання).
Рівне: РДГУ, 2024. 120 с.

Збірник містить тези доповідей учасників студентської науково-практичної конференції та охоплює проблемні питання, що стосуються соціальних проблем в Україні в умовах війни.

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна комісія може не поділяти погляди авторів.

СЕКЦІЯ І. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

ВАСЕРУК ІРИНА

Соціалізація підростаючого покоління в умовах інформаційної війни13

КОЧУБЕЙ ОЛЕКСАНДР

ЗІНЕВИЧ СТАНІСЛАВ

Проблеми формування соціальних цінностей у дітей з особливими освітніми потребами.....18

КРУТІЙ ВІТАЛІЙ

ЯКУБОВСЬКИЙ СЕРГІЙ

Психологічний супротив особистого зростання здобувачів вищої освіти5

КУШНІРЧУК ОЛЬГА

Соціалізація дітей-сиріт в умовах військових дій16

МАРТИНЮК ВАЛЕРІЯ

Проблеми соціалізації підростаючого покоління в умовах війни11

РАДЧУК МАР'ЯНА

Вплив військових конфліктів на соціальні цінності та ідеали молоді.....10

ЧИЖ ВАДИМ

ТКАЧЕНКО ВЯЧЕСЛАВ

Ціннісні орієнтації студентської молоді в сучасних умовах.....7

СЕКЦІЯ ІІ. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

ДУТОВ АНДРІЙ

СТРОКАЛЬ ЯРОСЛАВ

Зарубіжний досвід становлення соціально-виховної роботи з дітьми і молоддю20

КОЛДУН ТЕТЯНА

Соціально-психологічний вплив війни на дітей та сім'ї: стратегії подолання наслідків....30

КОЧУБЕЙ СЕРГІЙ

ОМЕЛЬЧУК АНТОН

Соціально-педагогічний супровід сімей в сучасних умовах.....23

КОТИСЬКО ВІКТОРІЯ

Внутрішньо переміщені особи: інтеграція дітей та сімей в нові соціальні умови.....29

РАДЧУК ЛЮБОВ

Особливості соціальної роботи в Україні в умовах воєнного стану.....27

УРБАНОВСЬКА АНАСТАСІЯ

Соціальна робота з дітьми в умовах військового стану25

СЕКЦІЯ III. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВЕТЕРАНАМИ/ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ : СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

БОБРОВНИК ВЕРОНІКА

Помічник ветерана: інноваційний метод соціальної підтримки ветеранів війни.....33

ВОРОБЕЙ ІЛОНА

Міжнародний досвід соціальної роботи з ветеранами війни: підходи та успішні
практики37

РУБАХА АЛЬБІНА

Медична та соціальна підтримка ветеранів війни з інвалідністю в Україні.....35

СОЛОМКО НАТАЛЯ

Сучасний стан соціальної підтримки ветеранів війни в Україні.....39

СЕКЦІЯ IV. СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА ЕКСКЛЮЗІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ЧИННИКИ, ПОКАЗНИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

АНДРОЩУК СВІТЛАНА

Соціальна інклюзія та ексклюзія в сучасних умовах41

КИЧАН АНДЖЕЛА

Соціальна ексклюзія людей: проблеми адаптації до нових соціальних реалей44

КРУПИЧ ВЛАДИСЛАВА

Соціальна ексклюзія в сучасному суспільстві43

СЕКЦІЯ V. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

АНТОНЮК ОЛЬГА

Волонтерська діяльність в умовах війни.....46

БАРДЮК РУСЛАН

ШИЛЕНКО ДЕНИС

Волонтерська діяльність як інструмент реалізації заходів правового режиму воєнного
стану в Україні.....58

БОРОВЕЦЬ ОЛЕКСАНДРА

Український волонтерський рух студентства в умовах війни.....55

ГРИЦЕНКО НАДІЯ

Волонтерство в умовах війни: міжнародний досвід та співпраця.....53

МИКОСЯНЧИК ТЕТЯНА

Волонтерство в умовах воєнного стану в Україні.....52

САВЧЕНКО АННА

Волонтерський рух в Україні в умовах війни.....50

ЮШКЕВИЧ МАРІЯ

Роль жінок у волонтерському русі під час війни в Україні.....48

СЕКЦІЯ I. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Віталій КРУТІЙ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природоко-
ристування м. Рівне

Сергій ЯКУБОВСЬКИЙ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природоко-
ристування м. Рівне

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОСОБИСТІСНОГО ЗРОСТАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В сучасних умовах до компетентності конкурентоспроможних фахівців, перед закладами вищої освіти постає завдання створити умови, як і сприятимуть як оволодінню професійними компетентностями, так і гармонійному розвитку особистості здобувачів освіти.

Термін «супровід» у практичній психології почав використовуватись майже із самого початку функціонування психологічної служби в системі освіти. Хоча термін «супровід» міцно увійшов у професійне життя практичних психологів та педагогів, і вживається як концептуально, так і відносно практичної діяльності щодо вирішення конкретних проблем, сьогодні усе ще немає єдності думок фахівців у визначенні цього поняття.

Термін «психологічний супровід» у сучасній психологічній літературі трактується досить широко. Крім того, у науковій і методичній літературі не існує однозначного підходу у визначенні цілей і завдань психологічного супроводу, його змісту.

Відповідно до Положення про психологічну службу у системі освіти України, затвердженого наказом МОН від 22.05.2018 №509, практичний психолог в закладах освіти має здійснювати психологічний супровід психічного, розумового, соціального і фізичного розвитку здобувачів освіти; спрямовувати власну діяльність на формування у них цінностей, компетентностей і готовності, необхідних для успішної самореалізації, сприяти профільному та професійному самовизначенню, формуванню життєвої компетентності [2].

Поняття «особистісне зростання» має багато трактувань які зводяться до природного процесу розвитку особистості та окремих її аспектів. Разом з тим, в кожному визначенні увага приділяється формуванню індивідуальних рис, які сприяють успішному особистісному становленню людини, її реалізації та задоволеності якістю життя. Найбільш повно поняття особистісного зростання розглядається в працях психологів гуманістичного напрямку, який пояснює, що саме прагнення до особистісного зростання, творчості й самодостатності є рушійною силою розвитку та формування особистості. Зокрема, А. Маслоу, розглядаючи систему потреб людини, визначає самоактуалізацію як прагнення до самоздійснення та актуалізацію потенційних можливостей [1].

Згідно його теорії, самоактуалізована особистість має такі психологічні особливості: 1) повне прийняття реальності та власного життя й адекватне ставлення до них; 2) прийняття інших і самого себе, відповідальності за власне життя; 3) професійна самодостатність (захопленість улюбленою справою, орієнтація на завдання); 4) автономність від соціаль-

ного середовища та думок оточуючих; 5) розвинена емпатійність й доброзичливість; 6) готовність пізнавати нове, свіжість оцінок, відкритість досвіду; 7) досягнення мети лише конструктивними шляхами; 8) природність поведінки; 9) розвинене почуття гумору; 10) постійний саморозвиток та креативність; 11) готовність до усвідомлення та вирішення, до розуміння власних можливостей [1].

Д. Тидеман пропонує розглядати структуру процесів рішення й контекст, на основі якого відбувається прогнозування й здійснення рішень, у якості внутрішнього змісту професійного розвитку. У кожній професійній ситуації автор розрізняє період антиципації – аналізу професійних альтернатив, вибору й осмислення професійної позиції, професійних перспектив і період здійснення -реального вступу в професійну ситуацію й інтеграцію обраної позиції в соціальній системі.

В сучасній психологічній науці під особистісним зростанням розуміється процес усвідомленого, керованого особистістю розвитку, у якому формуються й розвиваються необхідні якості та здібності (Ф.Є. Василюк, Г.К. Селевко, В.В. Столін та ін.). Так, О.П. Щотка визначає даний феномен як повну реалізацію власного потенціалу особистості, досягнення якої можливе лише в процесі постійного пошуку шляхів самопізнання й самовдосконалення [4].

Значущою складовою особистісного зростання юнацькому віці і в період ранньої дорослості є професійне становлення. Саме тому, освітній процес має передбачати не лише формування професійних компетентностей, а й створювати умови для пізнання здобувачами освіти власної особистості, підвищення мотивації, розвитку самосвідомості та самопрезентації, цілеспрямованості, навичок планування та успішного досягнення бажаних результатів. Адже, в період здобуття вищої освіти та оволодіння майбутньою професією, усвідомлення власного потенціалу та розвиток навичок особистісної ефективності зумовлює успішність подальшого професійного становлення та конкурентоспроможності майбутнього фахівця. Таким чином, психологічний супровід особистісного зростання здобувачів вищої освіти є важливим компонентом їх професійної підготовки.

Зважаючи на це, психологічний супровід особистісного зростання здобувачів вищої освіти має здійснюватися в декількох напрямках роботи психологічної служби ЗВО: діагностика (визначення індивідуально-типологічних особливостей здобувачів освіти, їх потенційних можливостей та здібностей); профілактика (активізація пізнавальної активності всіх учасників освітнього процесу, зниження психоемоційної напруги, психологічна підтримка у вирішенні життєвих ситуацій, мотивація на досягнення поставлених цілей, профілактика та попередження емоційного вигорання); індивідуальне консультування відповідно до запитів; навчальна діяльність (науково-практичні гуртки та факультативні заняття, спрямовані на детальне вивчення професійних питань) тощо.

Окремої уваги заслуговує корекційно-розвивальна робота, яка може здійснюватися у форматі соціально-психологічних тренінгів, тренінгів особистісного зростання та майстер-класів. Тематика такої роботи має бути різнобічною, охоплювати професійну спрямованість особистості, розвиток особистісних якостей та рис характеру, а також підвищення самооцінки, впевненості у собі, особистісної ефективності та мотивації. Компетентно розроблені тренінгові заняття завдяки застосовуваним технікам та вправам мають сприяти підвищенню психологічної культури здобувачів освіти, формуванню в них навичок ефективної постановки та досягнення цілей, міжособистісної взаємодії та самопрезентації, планування власного життя та окремих справ, раціонального розподілу часу та використання внутрішніх та зовнішніх особистісних ресурсів, тощо.

Також, враховуючи взаємозв'язок професійного становлення з особистісним зростан-

ням, тренінгові заняття мають бути спрямовані на усвідомлення власного покликання; визначення бажань та цілей, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю; підвищення професійної мотивації; адаптацію до вибраної професії тощо.

Таким чином, здійснюючи компетентний психологічний супровід особистісного зростання здобувачів заклади вищої освіти забезпечують сучасний ринок праці фахівцями, здатними до саморозвитку, самовдосконалення професійних та особистісних навичок, продуктивної діяльності, якісного та ефективного виконання професійних обов'язків, креативного вирішення поставлених завдань.

Список використаних джерел

1. . Науково-методичні основи психологічного супроводу діяльності вчителя в умовах реформування освіти (діагностика і корекція). Практичний посібник. / В. Г. Панок та ін.; за наук. ред. В. Панка. Київ, 2022. 192 с.
2. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України: Наказ МОН від 22.05.2018 № 509. Дата оновлення: 23.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>.
3. Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти у 2023/2024 навчальному році : лист МОН від 21.08.2023 №1/12492-23. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-diyalnosti-psihologichnoyi-sluzhbi-u-sistemi-osviti-v20222023-navchalnomu-roci>
4. Скрипаченко Т. В. Психологічний феномен особистісного росту / Т. В. Скрипаченко // Проблеми сучасної психології. 2013. № 1.С. 59-65: URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/pspz_2013_1_13.

Вадим ЧИЖ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

Вячеслав ТКАЧЕНКО

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні соціально-політичні зміни в українському суспільстві спрямовані на демократичні перетворення визначають перспективи життєдіяльності молоді. Характерною рисою духовного життя сучасного суспільства є великий попит на вищу освіту, зумовлений дедалі зростаючим усвідомленням її вирішального значення для подальшого соціально-культурного та економічно-стабільного розвитку. Разом з тим, цей період характеризується деякими суперечливими тенденціями у сфері суспільної свідомості, що пов'язані з конфліктом цінностей. Ці суперечливі тенденції, будучи об'єктивними соціальними факторами, впливають на свідомість і поведінку кожної людини. Однією з актуальних проблем сучасної педагогічної є проблема ціннісних орієнтацій молоді. У процесі дослідження даного питання потрібно враховувати ряд аспектів зокрема: вікові особливості молоді, соціологічні проблеми освіти і виховання, вплив колективу та сім'ї на

становлення молоді у суспільстві та інше.

Метою нашого дослідження є виявлення ціннісних орієнтацій студентської молоді та їх вплив на самореалізацію особистості студента.

Проблема ціннісних орієнтацій широко досліджувалась як у зарубіжній, так і в вітчизняній науці (Д.О.Леонт'єв, Г.О.Балл, І.Д.Бех, М.І.Лапін), динаміка ціннісних орієнтацій (І.С.Кін, М.Н. Корнеєв), соціальна активність особистості (В.Г.Панок). Різні аспекти ціннісних орієнтацій студентської молоді досліджували Т.В.Уласова, Л.В.Зубова, Н.П. Максимчук, М.С. Яніцький, М.В.Шевчук та ін.

Киричук О.В. обґрунтовує індикатори громадянського самовизначення особистості. Так, до базових життєвих цінностей відносяться: істина (у пізнанні), користь і доцільність (у праці), любов (у спілкуванні); добро у ціннісно-орієнтаційній за змістом і спільній за формою діяльності; творчість. Типи самовизначення особистості: прагматичне, моральне, самоактуалізація, гармонізація всього життя. Духовні інтеції та життєві настанови людини: віра, надія, любов [3, с.11]

Самовизначення містить у своїй структурі утвердження особистістю значущої та соціальної цінності позиції у сферах актуальної життєдіяльності.

Самоствердження як вищий рівень соціального становлення особистості має свої компоненти: усвідомлення рівня претензій, прагнення виділитися з оточення, реалізація активності у ряді значущих сфер життєдіяльності.

Відомо, що людина постійного чогось прагне, на зміну задоволеним бажанням постійно приходять нові. Коли людина задовільняє свої фізіологічні потреби і відчуває себе достатньою мірою захищеною, домінуючим фактором поведінки стають потреби соціальні, до яких належать потреби у спілкуванні з іншими людьми, у дружбі та коханні. Завершує піраміду людських потреб (за А.Маслоу) потреба у самореалізації. Це бажання максимально розкрити себе, реалізувати свої можливості, прагнення до саморозвитку, творчості. На цьому рівні людина намагається досягти смисложиттєвих цінностей, наповнити свою діяльність змістом, значущим для всього життя.

Процес самореалізації включає не лише розкриття можливостей і здібностей суб'єктом, але й усвідомлення, оцінку особистісних ресурсів, визначення особистістю значущих та соціально ціннісних перспектив, активність, направлену на самоутвердження у соціумі. Самореалізація також має велике значення для розвитку особистості, оскільки засвоєний життєвий досвід, який пройшов крізь призму внутрішнього світу особистості, оцінюється критично, переробляється нею і переходить у дієву позицію, умову саморегуляції.

У сучасному суспільстві соціалізація молоді ускладнюється труднощами пов'язаними із військовим станом, а також тими, що виникають внаслідок переоцінки традицій, норм і цінностей. Якщо раніше молодь значною мірою спирається на досвід попередніх поколінь, то на даний час молоді люди засвоюють і творять новий соціальний досвід, покладаючись переважно на себе. Як наслідок у молодіжному середовищі функціонує досить багато різних моделей самореалізації.

Проведені дослідження серед студентів гуманітарних спеціальностей Національного університету водного господарства та природокористування свідчать про неоднозначні тенденції формування ціннісних орієнтацій, які мають місце серед студентської молоді. Встановлено, що найбільше студентів віддали перевагу таким термінальним цінностям як: «перемога», «мир» - 95,4%, «здоров'я» - 87,5 %, «любов» - 56,7%, «наявність вірних друзів» - 48,8%, «матеріальний достаток» - 45,2% та інструментальним цінностям: «освіченість» - 37,6 %, «життєрадісність» - 28,9%, «вихованість» - 24,3%.

Респонденти дали оцінку обсягу знань, які будуть необхідні випускникам закладів

вищої освіти у майбутньому. Понад 82 % опитаних вважають, що буде зростати необхідність в сучасних ерудованих фахівцях, 12% вважає, що все залишиться без змін, лише 5,4 % зазначили, що знання втрачають сенс. Щодо необхідності отримання диплому вищого навчального закладу, думки студентів розділились залежно від спеціальностей. Так, на ІТ-спеціальностях, 82% вважають, що диплом при вищу освіту їм не потрібен, головним критерієм при працевлаштуванні є професійні уміння та навички. Серед студентів гуманітарних спеціальностей 91% вважає, щоб знайти престижу роботу або організувати власний бізнес необхідний диплом про вищу освіту і знання.

Разом з тим 62,4 % респондентів зазначили, що на сьогодні потрібні фахівці з широким спектром знань, умінь та навичок з обов'язковим володінням іноземною мовою та ІТ-технологіями, 37,6 % вважають, що потрібні фахівці «вузької» спеціалізації, але з глибоким знанням однієї чітко обмеженої галузі суспільного виробництва.

Результати проведеного дослідження підтвердили наші припущення про те, що сьогодні в Україні відбувається процес формування нового громадянського суспільства, фундаментом якого є саме сьогоднішня амбіційна студентська молодь, у якої сформовані ціннісно-сміслові та професійні орієнтації, яка бажає самореалізуватися у різних сферах життєдіяльності особистості. Сучасна вища освіта має сформувати у студентів справжні цінності, моральні принципи, ідеали, сенс буття.

Висновки. Отже, ціннісні орієнтації особистості не тільки визначають мотивацію індивідуальної поведінки, але й складають світогляд людини. Ціннісні орієнтації молоді формуються в процесі виховання і навчання. Причому навчання має на меті не стільки повідомити конкретні знання в певній галузі, скільки відтворити культурні і історичні нормативи, які сприяють самореалізації особистості. Через виховання здійснюється трансляція (передача) ціннісних орієнтацій від покоління до покоління як на вербальному так і на невербальному рівнях. Можна стверджувати, що ціннісні орієнтації студентської молоді головним чином залежать від соціального та політичного становища у країні, рівня розвитку особистості студента, його моральності та культури.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Духовні цінності в розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 1997. №1. С. 124-129.
2. Вербець В.В. Методологія та методика соціологічних досліджень: навчально-методичний посібник. Друге вид. доп. перероб. Рівне: РДГУ: Інститут соціальних досліджень, 2008. 231 с.
3. Киричук О.В. Індикатори і показники громадянського самовизначення особистості на смак української етнічності в діаспорі: сутність, реалії, конфліктології, проблеми та прогнози на порозі ХХІ ст. / Етнонаціональний розвиток в Україні. Київ: Чернівці, 1997. 248 с.

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ НА СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА ІДЕАЛИ МОЛОДІ

Соціальна цінність – це значимість явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальних груп чи особистості [3]. Ціннісні орієнтації, потреби молоді в цілому визначають власні життєві плани, які з часом ними уточнюються і перебудовуються. Переосмислення соціальних норм підрастаючого покоління є важливим процесом, який відображає динамічні зміни в суспільстві та реагування на виклики сучасного світу. Це переосмислення зумовлене різними чинниками, які впливають на формування цінностей, поведінки та ідеалів молоді:

- технологічний вплив: цифровізація змінює способи спілкування та навчання, роблячи їх більш відкритими і доступними;
- зміна гендерних ролей: молодь менш схильна дотримуватися традиційних стереотипів, прагнучи до рівності та інклюзивності;
- економічні виклики: сучасні економічні реалії призводять до переосмислення уявлень про успіх, акцентуючи увагу на самореалізації та якості життя;
- політична активність: молодь проявляє більшу громадянську свідомість, прагнучи до прозорості та участі у політичних процесах;
- екологічна свідомість: зростає усвідомлення важливості сталого розвитку та захисту довкілля;
- зміна ставлення до освіти: перевага надається практичним навичкам та альтернативним формам навчання;
- культурна різноманітність: глобалізація сприяє більшій толерантності та повазі до різних культур;
- традиційні сімейні структури: молодь переосмислює норми щодо шлюбу та відносин, акцентуючи на особистому щасті і взаємоповазі [3].

Війна в країні істотно вплинула на формування нових цінностей, ідеалів та пріоритетів молоді, змінюючи їхнє ставлення до суспільства, соціальних норм та особистих орієнтирів. До основних змін в цінностях та ідеалах молоді відносяться:

- зростання стурбованості здоров'ям: фізичне та психічне здоров'я стали пріоритетними питаннями для багатьох молодих людей;
- переоцінка матеріальних цінностей: втрата доходів та економічна нестабільність змусили молодь переосмислити свої матеріальні потреби та пріоритети;
- посилення патріотизму та громадянської активності: війна сприяла зростанню патріотичних настроїв та бажанню брати активну участь у відновленні країни;
- зміни в соціальних зв'язках: розрив стосунків та переміщення вплинули на соціальні мережі молоді, змушуючи їх шукати нові способи підтримки та взаємодії [2].

Війна в Україні продовжує негативно впливати на життя мирного населення, особливо на соціальні цінності та ідеали молоді, змінюючи їхню систему цінностей і моральні орієнтири. Адже бойові дії загрожують не лише їхній фізичній безпеці, але й ставлять під питання перспективи майбутнього та життєстійкості. В умовах війни молодь пере-

осмислює традиційні уявлення про патріотизм, безпеку, сімейні відносини та соціальну справедливість. Вони вчаться цінувати єдність, солідарність та особисту відповідальність. Війна часто призводить також до втрати довіри до державних інституцій, але і стимулює активність у громадянському суспільстві [1].

Отже, проблематика впливу військових конфліктів на соціальні цінності та ідеали молоді стає дедалі більш актуальною в сучасному світі, де багато країн стикаються зі збройними конфліктами та їх наслідками. Молодь, як найбільш активна та вразлива соціальна група, особливо сильно піддається впливу цих подій. Військові конфлікти змінюють світогляд молодих людей, їхні соціальні цінності та життєві орієнтири, що часто має довготривалі наслідки для суспільства в цілому. Підрастаюче покоління стає більш критичним до соціальних норм і готовим до змін, орієнтуючись на нові ідеали, такі як стійкість, рівність та екологічна свідомість.

Список використаних джерел:

1. Вплив війни на молодь в Україні. Дослідження підготовлено ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницькою агенцією Info Sapiens. URL:<https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/vplyv-viyny-na-molod-v-ukrayini>
2. Вплив війни на дітей. Доповідь Організації Об'єднаних Націй про вплив збройних конфліктів на дітей. URL:<https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-children/>
3. Молодіжна політика в умовах війни: програма для посилення громад. URL:<https://gurt.org.ua/news/informator/98065/>

Валерія МАРТИНЮК

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соціалізація підрастаючого покоління є процесом, що забезпечує інтеграцію дітей і підлітків у суспільне життя через засвоєння ними соціальних норм, цінностей і зразків поведінки. Однак війна суттєво порушує цей процес, створюючи низку проблем, які впливають як на психологічний, так і на соціальний розвиток молоді. Умови війни сприяють виникненню тривожності, соціальної ізоляції, агресивності та відчуженості у дітей, що ускладнює їх адаптацію до суспільства і формування здорових соціальних зв'язків

Проблема соціалізації підрастаючого покоління в умовах війни є об'єктом дослідження різних наукових дисциплін, включаючи соціологію, психологію, педагогіку та міжнародне право. Раніше дослідження проводилися переважно на основі досвіду дітей-біженців і постраждалих у збройних конфліктах в різних частинах світу. Зокрема, праці Ю. Бронфенбреннера і Г. Мачела досліджують екологічні системи розвитку дитини в умовах насильства та соціальних потрясінь [3;4]. Українські науковці, такі як О. Бойко, О. Злобіна та ін. досліджують вплив війни на соціальні та психологічні процеси серед українських дітей [1;2]. Однак, на сьогодні існує потреба у поглибленому дослідженні, яке б охоплювало актуальні виклики соціалізації дітей у контексті сучасної війни в Україні. Адже війна створює унікальні умови, які суттєво впливають на соціалізацію молоді, порушуючи звичний перебіг

їхнього психологічного, соціального та освітнього розвитку, тобто, процесу соціалізації.

Соціалізація – це процес інтеграції індивіда у суспільство, засвоєння ним його норм, цінностей і моделей поведінки. В умовах війни цей процес стає надзвичайно складним через кілька факторів. Перш за все, зміна соціального середовища призводить до серйозних психологічних травм. Війна впливає на дітей і підлітків через руйнування їхнього звичного життєвого простору, через знищення шкіл, лікарень, парків, ігрових зон тощо. Це позбавляє їх важливих елементів соціального оточення та змушує пристосовуватися до нових, часто непередбачуваних умов. Діти втрачають можливість брати участь у колективних навчальних і соціальних заходах, що значно обмежує їхню соціалізацію.

Другим важливим аспектом є психологічні травми, спричинені війною. Діти, які стикаються з насильством, руйнуванням або смертю близьких, зазнають значного психологічного стресу, що впливає на їхню здатність до нормального розвитку. За даними ЮНІСЕФ, такі діти часто мають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що проявляється у вигляді страхів, тривожності, агресії, депресії або ізоляції. Ці психологічні зміни впливають на їхню соціальну інтеграцію в суспільство, оскільки вони можуть втратити здатність до нормальної комунікації з однолітками та дорослими [1].

Крім цього, втрата звичних соціальних інституцій, таких як школи та дитячі садки, серйозно порушує процес соціалізації. Освітні заклади відіграють ключову роль у формуванні соціальних навичок, норм поведінки та цінностей. Війна призводить до закриття шкіл або їхнього переходу на дистанційне навчання, що ускладнює процес взаємодії дітей з однолітками. В умовах конфлікту вони часто втрачають можливість отримати якісну освіту та соціалізуватися в безпечному і стабільному середовищі.

Ще одним важливим аспектом є вимушена міграція. Переїзд до іншого регіону або країни створює додаткові труднощі для соціалізації. Діти-біженці стикаються з проблемами мовного бар'єра, культурної адаптації та нерозуміння з боку нових однолітків. Соціальні та освітні інститути в нових місцях проживання часто не готові забезпечити належну підтримку дітям-біженцям, що додатково ускладнює їхню інтеграцію в нове суспільство.

Крім того, медіа та соціальні мережі можуть відігравати як позитивну, так і негативну роль у процесі соціалізації. З одного боку, вони забезпечують доступ до інформації та можуть бути засобом підтримки зв'язків між дітьми, навіть якщо вони перебувають в різних куточках світу. З іншого боку, постійне впливання на дітей через зображення насильства та війни в медіа може підвищувати рівень тривоги, депресії та почуття безнадійності [5].

Також однією з ключових проблем соціалізації підростаючого покоління в умовах війни є порушення або повне руйнування сімейних зв'язків. Війна змушує сім'ї розпадатися або розділятися через евакуацію, переселення, мобілізацію чи загибель одного з батьків. Це створює серйозні перешкоди для нормального формування моральних та соціальних орієнтирів у дітей. Коли дитина втрачає одного або обох батьків через загибель на війні або тривалу відсутність, це серйозно порушує процес соціалізації. Батьки виконують ключову роль у формуванні уявлень про моральні цінності, соціальні норми, правила взаємодії в суспільстві. Їх відсутність може призвести до емоційної нестабільності, відчуття втрати безпеки, що є критично важливим для формування психічної стійкості та впевненості дитини у своїх силах. Втрата одного або обох батьків, навіть тимчасова, може спровокувати розвиток посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Діти, які зазнали травмуючих переживань, таких як насильство або втрати, часто виявляють агресивну поведінку або, навпаки, замкнутість, депресію. Ці симптоми негативно впливають на здатність дитини ефективно інтегруватися в суспільство, взаємодіяти з однолітками та дорослими. У разі відсутності батьків діти можуть бути передані під опіку іншим членам родини або на-

віть потрапити в інституційні заклади (інтернати, дитячі будинки). Ці умови не завжди сприяють належному рівню емоційної підтримки та безпеки, що необхідні для здорового розвитку особистості. Діти в інституціях часто стикаються з нестачею індивідуальної уваги, яка є важливою для нормальної соціалізації, і можуть розвивати почуття ізоляції або відчуження [2].

Отже, війна значно ускладнює процес соціалізації підростаючого покоління. До основних проблем належать порушення сімейних зв'язків, психологічні травми та соціальна ізоляція, що негативно впливають на формування особистості дітей. Втрата почуття безпеки, агресія та депресія стають поширеними серед дітей, які пережили конфлікт. Для подолання цих проблем необхідна всебічна підтримка з боку держави та соціальних інститутів, зокрема соціально-психологічна та освітня допомога, щоб мінімізувати наслідки війни та забезпечити успішну інтеграцію дітей у суспільство після конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Бойко О.В. Соціалізація дітей в умовах конфліктів: теорія та практика. Київ: Наукова думка, 2018. 128 с.
2. Злобіна О.М. Соціалізація молоді в умовах війни. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2020. 318 с.
3. Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. Harvard University Press, 1979.
4. Masten A.S. Ordinary Magic: Resilience in Development. Guilford Press, 2014.
5. Іванова Л.О. Проблеми адаптації дітей-біженців в умовах війни: український контекст. Психологічний журнал, 2019. С.123-130.

Ірина ВАСЕРУК

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПІДРОСТАЮЧОГО ПОКОЛІННЯ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У сучасному суспільстві все більшу роль у житті кожної людини, становленні й розвитку її особистості відіграє інформаційний простір, в якому вона перебуває. Поряд із традиційними каналами отримання інформації (міжособистісне спілкування, освіта, книги, ЗМІ тощо) з'явилися нові інтерактивні (мережа Інтернет, Smart-ТБ, мобільна телефонія тощо), які можуть у режимі реального часу взаємодіяти з користувачами. Ці інформаційно-комунікативні технології «забезпечують людині змогу стати активним суб'єктом сучасного інформаційного простору, а звідси і соціалізаційні можливості» [5, с. 331].

Проте вплив нових медіа на соціалізацію сучасної людини є неоднозначним, адже має як позитивні, так і негативні наслідки. Особливо це є актуальним в умовах гібридної війни російського агресора проти України. Мета інформаційної війни – «зміна існуючої моделі поведінки для досягнення переваги над протилежною стороною і контролю її інформаційного простору». Для цього використовуються технології «маніпуляції свідомістю, замовчування інформації, перенасичення інформацією, підміна фактів» [7, с. 186].

Діти завжди були і суб'єктом, і об'єктом інформаційної складової гібридної війни. Жодна війна не обійшлась без твердження про те, що «вороги гвалтують жінок та вбивають

дітей» [1, с. 14]. Проте сьогодні під час російської агресії в Україні ворожа пропаганда особливо націлена на дітей та їх батьків. Наприклад, в російських ЗМІ з початку анексії Криму та окупації частини території на сході України тиражувалися такі фейкові «новини»: «Розіп'ятий хлопчик у Слов'янську!», «Хлопчик-мішень для Збройних сил України!», «Кров російських немовлят!», «Свободу синичкам, смерть – снігурам!» та ін. Російське телебачення і ЗМІ бойовиків систематично поширюють неправдиву інформацію про те, що нібито ЗСУ цілеспрямовано обстрілюють цивільні помешкання, дитячі садки і школи в окремих районах Донецької і Луганської обл. Спеціально для дітей створюються українофобські мультфільми (наприклад, «Спасенное рождество»), а на окупованій території видається дитячий журнал «Вежливые человечки» тощо.

І це не випадково, адже ворог розуміє, що «діти – сакральна, священна категорія для українців» [1, с. 7]. Так, наприклад, у дослідженні «Код нації» (І. Павлюк, В. Рибась, О. Рогожа) виявлено, що «буквальні алгоритми, цінності, моделі поведінки – все це українці закладають у дітей, зберігають у них і передають через них у наступні покоління» [3]. Саме в дітях закладені ті національні коди, які протягом багатьох віків протистояли всім спробам розмити національну ідентичність української нації.

Інформаційна війна негативно позначається на соціалізації дітей і підлітків. Під соціалізацією ми розуміємо «процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом установок, цінностей, ролей, очікувань, які властиві певній культурі або соціальній групі» [4, с. 178]. «Соціалізація – процес, за допомогою якого культура передає людям свої переконання, звичаї, звички і мову» [6, с. 85].

У дитячому і юнацькому віці діють всі основні механізми соціалізації:

- прийняття та засвоєння нових соціальних ролей;
- соціально-рольова ідентифікація;
- наслідування як відтворення поведінки і діяльності, досвіду людей;
- інтеріоризація оцінних ставлень батьків, педагогів та ровесників;
- орієнтація на соціальні очікування старших та однолітків;
- порівняння себе з іншими людьми;
- навіюваність і конформізм та ін.

До проблем соціалізації дітей і молоді в умовах інформаційної війни відносять:

- різні джерела соціалізації, які спрямовані на формування діаметрально-протилежних цінностей у дітей та молоді [1, с. 43]: патріотичне та громадське виховання у школах – ворожа антиукраїнська пропаганда – культ агресії та насилля в українських ЗМІ – песимістичні настрої, роздратування та негармонійні стосунки в сім'ї тощо;

- викривлення системи поглядів на життя, формування серед дітей і молоді окупованих територій уявлення про «героїзацію війни», актуалізація радянської цінності «діти-герої», закріплення негативного ставлення до «ворогів» – захисників територіальної цілісності і незалежності України. Особливо ускладненою буде реінтеграція в українську систему цінностей тих дітей, які втратили у збройному конфлікті своїх батьків-колаборантів [1, с. 13];

- «інформаційний фон гібридної війни близький до панічного, а тому постійно гіперболізує загрози безпеці... Стан перманентної загрози призводить до того, що людська психіка постійно перебуває у пороговому стані» [1, с. 6]. Через це в дітей процеси збудження переважають над процесами гальмування, що виявляється в гіперактивності, неконтрольованості своїх дій і поведінки;

- у дітей формується фрагментований у часі світогляд: щасливе безтурботне «вчора» до війни – трагічне загрозливе «сьогодні» в умовах війни – невизначене тривожне «завтра»

після війни;

- руйнується раніше сформована система міжособистісних стосунків. Взаємини, які до війни були дружніми і навіть родинними, часто стають ворожими. (Наприклад, із діалогу в соціальній мережі між росіянином-третьокласником і його родичкою – українською дівчиною:

«Я тебя убираю из друзей!»

«За что?»

«Не за что. За Родину. Я не дружу с Украиной теперь. У вас война. Не хотим с вами дело иметь»).

- «Російська пропаганда, активно маніпулюючи дитячою свідомістю, цінності любові до батьківщини замінює ксенофобією» [2, с.10].

- частина дітей-переселенців вимушена проживати за межами звичного свого середовища, часто у розбитих сім'ях, коли хтось із членів родини з різних причин залишився на окупованій території. Це ускладнює адаптацію до нових умов життя, дітям і молоді важко інтегруватися з новим соціальним оточенням (поширення «мови ворожнечі», залякування, цькування місцевими дітьми, які пережили жах війни («Сепар», «Забирайся додому» тощо);

- деформується сформована раніше модель моральної поведінки. На окупованих територіях «патріотичне виховання» дітей здійснюється в дусі ненависті до України, розширюється моральна межа дозволеного – виправдовується агресія щодо «чужих», прищеплюється звичка до насилля (бойовики навчають дітей стріляти зі зброї, створюють дитячі організації воєнізованого типу) [1, с. 11];

- війна «дискредитує норми моралі мирного життя, норми права, компроміс та діалог як засіб досягнення цілей» [2, с. 6]. Виникає реальна загроза втрати дітьми позитивних життєвих орієнтирів, власного ідеалу, що породжує стрес і фрустрацію, спричинює девіантні форми поведінки.

Отже, соціалізація українських дітей і молоді сьогодні відбувається в умовах гібридної війни, яка має деструктивну інформаційну складову. Через це потрібна дієва стратегія інформаційної політики держави, спрямованої на протидію ворожій пропаганді, подолання гуманітарного розриву між українськими громадянами, що проживають по різні боки лінії розмежування між тимчасово окупованою і контрольованою територіями України, формування цінностей громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дитинство в умовах війни. Київ.: Український інститут дослідження екстремізму, 2015. URL:<http://uire.org.ua/wp-content/uploads/2016/08/Batki-i-diti.pdf>
2. Діти війни (дослідження проблем дитинства в Україні за умов військової агресії). Київ: Український інститут дослідження екстремізму, 2015. URL: <http://uire.org.ua/doslidzhennya/1738>
3. Код нації – в дітях. URL: <http://kanalukraina.tv/ua/news/kod-naciji-u-dityah>
4. Приходько Ю.О., Юрченко В.І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Каравела, 2014. 344 с.
5. Тадаєва А.В. Особливості соціалізації людини в сучасному інформаційному просторі. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2013. Вип. 17(2). С. 329-337.
6. Чалдини Р., Кенрик Д., Нейберг С. Социальная психология: Пойми себя, чтобы понять других! СПб.: пройм-Евроснак, 2002. – 336 с.

Ольга КУШНІРЧУК

здобувач вищої освіти рівня «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ-СИРІТ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Військові конфлікти мають значний вплив на життя дітей, зокрема тих, які втратили батьків і залишилися сиротами. В умовах військових дій в Україні діти-сироти стикаються з численними труднощами, які ускладнюють їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство: психологічні травми, відсутність стабільного життєвого середовища, обмежений доступ до освіти, медичної допомоги, а також соціальних та культурних ресурсів, необхідних для повноцінного розвитку та ін.

Науковці (Заборовський В., Заборовська С.) вирізняють специфічні проблеми дітей, які втратили батьків під час війни. Серед них:

- травматичний досвід: діти стикаються з надзвичайним стресом, страхом, почуттям небезпеки, втратою дому та рідних;
- психологічні проблеми: можливі посттравматичні стресові розлади, тривожні розлади, депресії, порушення сну, негативні емоції та поведінкові проблеми;
- соціальна ізоляція: втрата родини і переїзд в нове середовище можуть привести до відчуження, самотності та складнощів у встановленні нових зв'язків;
- невизначеність майбутнього: діти можуть переживати невизначеність щодо свого майбутнього, навчання, життя і розвитку;

1) фізичне здоров'я: діти можуть мати фізичні травми, порушення здоров'я в результаті військових дій [2].

Соціалізація дітей-сиріт у таких умовах стає нагальною проблемою, адже вона визначає не лише їхнє майбутнє, а й майбутнє нашого суспільства загалом. Ефективна соціалізація повинна містити підтримку емоційного благополуччя, забезпечення доступу до освіти, інтеграцію в соціальні спільноти, а також створення умов для розвитку особистісних і соціальних навичок. З метою надання підтримки дітям-сиротам в умовах військових дій фахівцями із соціальної роботи, психологами надається комплексна допомога. Серед основних аспектів підтримки та реабілітації цієї категорії дітей варто виокремити:

1) психологічну допомогу: створення безпечного середовища, де дитина відчувається захищеною і зрозумілою; психотерапія, групові сеанси, психологічна підтримка для подолання травми, емоційної нестабільності, тривоги та депресії; робота з почуттями гніву, страху, вини, що часто виникають у дітей, які втратили батьків; навчання навичок саморегуляції, подолання стресу, розвитку позитивного мислення;

2) соціальну адаптацію: створення умов для соціалізації, розвитку комунікативних навичок, формування здорових міжособистісних зв'язків; залучення до групових заходів, ігор, спортивних секцій, творчих гуртків для розвитку інтересів та захоплень; створення умов для безпечного та комфортного перебування в новому середовищі; навчання навичок самостійності, догляду за собою, організації власного часу та життєвого простору;

3) освіту та професійну підтримку: Надання якісної освіти відповідно до віку та здібностей дитини; створення умов для розвитку талантів та інтересів; професійна орієнтація і підготовка для подальшого працевлаштування; заохочення до здобуття вищої освіти та професійного розвитку;

4) юридичний захист: забезпечення правової підтримки і представництва інтересів дитини; допомога в оформленні документів та отриманні необхідних соціальних послуг;

5) сімейну інтеграцію: підтримка зв'язку з рідними, якщо це можливо, або створення

альтернативних сімейних моделей (опікунство, усиновлення); створення умов для формування нових сімейних зв'язків з допомогою програм підтримки сімей та усиновлення;

2) соціальну реінтеграцію: допомога в інтеграції в суспільство після виходу з інтернату або після опіки; надання підтримки в пошуку житла, працевлаштування, створенні власної сім'ї; надання психологічної та соціальної допомоги після виходу з інституційного догляду [3].

Слід звернути увагу на такі важливі аспекти в соціалізації дітей-сиріт в умовах військових дій:

3) індивідуальний підхід: кожна дитина має своє унікальне досвід, потреби та особливості, тому підхід до реабілітації має бути індивідуалізованим;

4) комплексність: реабілітація має бути комплексною, охоплювати всі аспекти життя дитини: психологічне, соціальне, освітнє та юридичне;

5) довгострокова перспектива: реабілітація не має обмежуватись періодом перебування в інституційному догляді, а має тривати протягом всього життя дитини і надавати їй необхідну підтримку на кожному етапі розвитку;

6) співпраця між установами: ефективна реабілітація неможлива без тісної співпраці між інституціями, що надають соціальні послуги, освітніми закладами, медичними установами, громадськими організаціями [2].

Таким чином, діти, які стають сиротами внаслідок війни, є найбільш вразливою категорією населення, яка потребує належного захисту та підтримки. Під час війни численна кількість дітей втратили свої домівки та батьків, стикнулися з жахіттями війни, загубилися під час бомбардувань, евакуації з зон бойових дій, зникли безвісти, насильно вивезені на територію країни-агресора та не знають нічого про своїх батьків, і всі вони потребують належного захисту з боку держави. Вони можуть стикнутися з насильством, голодом, хворобами та іншими викликами, які ставлять під загрозу їхнє життя та здоров'я. Проблема соціального захисту, соціалізації дітей-сиріт в умовах воєнних дій є важливим питанням сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Андрухів О. І. Статус дітей сиріт в Україні в умовах війни. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2022. Вип. 13 (25). С. 76-84.

2. Заборовський В.В., Заборовська С.В. Опіка дітей, позбавлених батьківського піклування в умовах війни: соціально-правовий аспект. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила. Серія ПРАВО. Вип. 79: частина 2. С. 408-414.

3. Миколіук Світлана Сирітство в Україні в умовах війни: Соціальна робота та соціальна допомога. URL:<https://philpapers.org/asearch.pl?pub=401>

Олександр КОЧУБЕЙ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

Станіслав ЗІНЕВИЧ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

У суспільстві важливу роль відіграють представники різних професій, серед яких особливе місце займають фахівці з соціально-виховної роботи з дітьми та молоддю, на яких значна відповідальність, пов'язана з наданням людям комплексної допомоги у вирішенні проблем виховання, їхнього соціального, культурного розвитку, компенсації проблем соціалізації тощо.

Мета дослідження – проаналізувати методи формування соціальних цінностей для дітей з особливими освітніми проблемами.

Проблемам цінностей присвячено низку досліджень (З.Шевців, О. Лукашової, М. Орзіха, М. Копнін, С. Кримський, П. Йолан, В. Іванов, В. Табачковський, В. Шинкарук, А. Яценко та ін.).

Дотепер актуальні слова В.Сухомлинського: «Нещасна, знедолена природою маленька людина не повинна знати про те, що вона – малоздібна, що в неї – слабкий розум. Виховання такої людини повинно бути сто разів ніжнішим, чуйнішим, дбайливішим» [1, с.59]. Так, в першу чергу у дітей із обмеженими можливостями слід бачити не діагноз, а освітню проблему, бо людина – найбільша цінність, а цінності – це джерело мотивації діяльності.

У законі України Про освіту зазначено, що «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних компетентностей для її успішної самореалізації, виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, підготовка кваліфікованих фахівців, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [2].

Вважаємо за доречне нагадати, що «соціальні цінності - це ті критерії, якими поділяються та застосовуються на практиці члени суспільства. Ці типи цінностей сприяють співіснуванню в повазі з усіма членами суспільства». Соціальні цінності регулюють поведінку людей, служать для забезпечення порядку, співіснування; сприяють стабільності серед людей.

Дослідники виокремлюють п'ять основних соціальних цінностей:

Власний капітал: Передбачається, що всі люди мають однакові можливості і можуть досягти одних і тих самих речей без урахування конкретних умов кожного з них. Для цього життєво важливо оцінити, на що кожна людина заслуговує справедливо.

Дружба: Це дуже помітна соціальна цінність. Це зв'язок, що створюється між двома або більше людьми в будь-якій галузі. Дружба може виникнути між дітьми в школі або між колегами. Це дуже дорогоцінна соціальна цінність, яка також покращує соціальні відносини.

Відповідальність: Виступ людини, самовідданість чи бажання досягти мети. Ця цінність є фундаментальною, коли ви хочете досягти мети, і вам потрібно застосовувати на практиці наполегливість та власні сили.

Толерантність: Дуже важливою соціальною цінністю застосовувати його особисто та соціально. Це необхідна зброя для розуміння певних людей та ситуацій, які можуть стати стресовими. Не втрачати прохолоду в певний час - чудовий знак самоконтролю.

Чесність: Ця цінність полегшує нам чесність із собою та з оточуючими людьми. Важливо бути прозорим і йти вперед із правдою. У довгостроковій перспективі чесність завжди цінується [3].

Завдання соціальних педагогів, вчителі, асистентів учителя, психологів, батьків сприяти формуванню суспільних цінностей у дітей з особливими освітніми проблемами. Формування суспільних цінностей у дітей із особливими освітніми потребами часто відбувається за допомогою методу моделювання певних ситуацій - стосунків між людьми, які реально відбуваються суспільстві. Проте виникають труднощі через невміння таких дітей виконувати певні соціальні ролі; через невпевненість і комплекси, невміння або нездатність самостійно аналізувати ситуацію і робити висновки. Слід формувати ці вміння і навички, застосовуючи традиційні та інноваційні методи навчання та виховання, активно використовуючи «Золоте правило дидактики», яке звучить так: «Нехай буде золотим правилом для тих, хто навчає: все, що тільки можна, надавати для сприймання чуттями: видиме – зором, чутне – слухом, запахи – нюхом, доступне смакові – смаком, доступне дотикові – дотиком [4]

Зокрема, під час проведення бесіди «Мої особисті цінності» пояснюємо дітям поняттями «дружба», «доброта», «чесність», «справедливість».

Створюємо ситуативні завдання, під час виконання яких слід співпереживати, робити вибір, оцінювати вчинки та зовнішність інших, давати корисні поради. Без сумніву, такі справи надають змогу дитині відчути власну значимість-необхідність, бажання брати кращий приклад.

«Особливу дитину потрібно по-особливому вчити й по-особливому виховувати. Формування загальнолюдських цінностей та виховання вільної, самостійної, відповідальної, соціально активної і соціально адаптованої особистості, яка здатна змінювати навколишній світ і себе саму в ньому - основа виховання дитини із особливими освітніми потребами» [5].

Учні з особливими освітніми потребами зазвичай емоційно залежні від учителя, асистента учителя, психолога і тому їм необхідне визнання, певна ситуація, за якої вони переживатимуть власний успіх, який бачитимуть інші.

Важливо розвивати моральну свідомість учнів: формування поваги, чесності, совісті, гідності та ін. Як показує наш досвід роботи, для цього дієвим є метод сторітелінгу – творчої розповіді; читання якісної художньої літератури; розгадування загадок, кросвордів; аналіз народних афоризмів тощо, що долучає дітей до загальнолюдських цінностей.

Слід працювати й над розвитком поваги до людей і до себе Дієвими методами є перегляд із обов'язковим обговорення повчальних мультиплікаційних («Їжачок, який хотів дружити», «Забери мене додому», «Скарб» і ін.) та короткометражних («Мовчазне дитя», «Співай» і ін.) фільмів, відеороликів і ін.

Систематичне проведення такого типу корекційно-розвиваючих занять або створення та впровадження соціальних і психокорекційних програм для дітей з особливими освітніми потребами формує соціальні цінності; розвиває спілкувальні компетенції та досвід співпраці з іншими.

Список використаних джерел:

1. Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5 т. К., 1977. Т. 5. С. 59
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Соціальні цінності. що це таке... URL: <https://uk.economy-pedia.com/11039406-social-values>
4. Кузьмінська Ю. Ян Амос Коменський – основоположник нової прогресивної педагогічної системи, великий гуманіст і мислитель. Педагогічний часопис Волині. 2016. № 1. С. 5-10
5. Формування цінностей у дітей з особливими освітніми потребами URL: <https://naurok.com.ua/vistup-formuvannya-cinnostey-u-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-307866.html>
6. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ 2000», 2020. 264 с.

СЕКЦІЯ II. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ТА СІМ'ЯМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ

Андрій ДУТОВ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

Ярослав СТРОКАЛЬ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ І МОЛОДДЮ

Для успішності процесів становлення і розвитку соціальної роботи і соціальної педагогіки в Україні величезне значення має вивчення, осмислення і адаптація досвіду, нагромадженого зарубіжними країнами, особливо країнами Західної Європи, США і Великою Британією.

Перші теоретичні аспекти соціальної роботи були розроблені Мері Річмонд (США) в її книзі «Дружній візит до бідняків: керівництво для працюючих в благодійних організаціях» (1899). Більшість дослідників соціальної роботи сходяться на думці, що у цій книзі обґрунтовані основні методи соціальної роботи.

Згодом у своїй наступній роботі «Соціальні діагнози» (1917 р.) Мері Річмонд більш детально схарактеризувала свій метод соціальної роботи, який згодом отримав назву «індивідуальний метод соціальної роботи». Дана праця стала навчальним посібником для перших шкіл соціальної роботи, які виникли приблизно в цей час і займалися підготовкою професійних соціальних працівників [1].

Соціальні працівники і соціальні педагоги не лише займаються вирішенням одних і тих

самих проблем, але й «їх завдання знаходяться в одній суспільній площині» (Mollenhauer, 1966). Про це свідчить успішне функціонування у Німеччині численних сфер соціальної діяльності з соціально-педагогічною спеціалізацією. Такими сферами є:

- дошкільна освіта (обслуговування, виховання та освіта в яслах, дитячих садках, класах для підготовки дітей до школи);
- робота з молоддю (виховання, організація вільного часу в молодіжних освітніх закладах та молодіжних клубах);
- виховання в дитячих притулках (виховання, формування сімейних груп, ідентифікація і підготовка до самостійного життя, організація житлових комун);
- розробка форм, змісту і методів освіти дорослих (робота з волонтерами, формування навичок управління і самопомоги, освіта і підвищення кваліфікації, соціальна робота на підприємствах, сімейна освіта) [1, с.48].

Із вступом в силу закону про допомогу дітям і молоді до сфери діяльності соціальної роботи додалась соціально-педагогічна допомога сім'ї (консультації, допомога у вирішенні повсякденних питань в індивідуальній формі, підтримка сімей, а також шкільна соціальна робота (поряд з навчанням - організація соціально-педагогічної допомоги в школі).

У багатьох країнах Європи, в тому числі і у Німеччині, в структуру соціальної роботи введені організатори вільного часу. Ці спеціалісти іменуються аніматорами. Термін цікавий тим, що він відбиває специфіку роботи такого керівника (фр. «animateur» значить надихнути, спонукати до якоїсь діяльності). Аніматор намагається створити умови для цікавої діяльності, спонукає людину нею займатися. Він сприймається як член групи, який бере участь у її житті, а не знаходиться поза або поруч із нею, відповідальний за соціальне і культурне вдосконалення групи. Сучасний організатор вільного часу намагається завжди бути з клієнтами, добре їх знати і жити їхніми інтересами. Правильно організоване соціальне середовище дуже впливає на підвищення загального рівня розвитку особистості. Аніматор створює сприятливі умови для її вдосконалення і більш легкої інтеграції в суспільстві.

У Німеччині декілька років діє єдина державна молодіжна програма, у рамках якої працюють служби соціального захисту дитинства і молоді. Приміщення служби містить кімнату відпочинку, кімнату бесід, молодіжний бар. Основні напрямки діяльності - психологічна допомога дітям і підліткам, батькам і вчителям у кризових ситуаціях, посередництво між роботодавцями і підлітками (наприклад, спільні походи з підлітками до адміністрації підприємства), всебічна допомога підліткам і молодим людям, що живуть поза сім'єю.

Все більше уваги в Німеччині приділяється соціально-педагогічній діяльності в мікрорайоні, яка включає цілий комплекс соціально-педагогічних закладів. Соціальний педагог робить ставку на роботу не з одиничним випадком, тобто клієнтом, що потребує його консультації, поради або допомоги, а цілими групами молоді, звичайно гомогенними з погляду соціально-економічних характеристик, яким потрібна дієва, радикальна допомога. Така допомога неминуче передбачає, окрім належної професійної підготовки соціального педагога і певні права, реальні можливості і, насамперед, власну чітку соціальну позицію. Аналіз соціальних причин безпритульності і педагогічної занедбаності є необхідною передумовою в цій роботі.

Багато аспектів соціально-педагогічної діяльності усе більше проникають і в загальноосвітні школи Німеччини. У ряді шкіл працюють штатні соціальні педагоги; вони є членами спеціальних рад із профорієнтації учнів, організації їхнього дозвілля, відпочинку, врегулювання конфліктів, налагодження контактів із батьками і т.д. Зростає кількість соціальних педагогів, зайнятих у системі так званої компенсаторної освіти і виховання, у школах із продовженим днем, інтернатах, дошкільних закладах.

Як бачимо із наведеного вище аналізу зарубіжного досвіду соціальна і соціально-педагогічна робота представляє собою особистісну службу допомоги людям і направлена на вирішення всієї сукупності проблем в контексті «особистості і навколишнього середовища», де в епіцентрі завжди повинна стояти людина і зусилля соціальних працівників повинні бути спрямовані на вирішення її проблем. Поряд із допомогою людині в періоди особистісного і соціального неблагополуччя соціально-педагогічна допомога передбачає захист її прав, інтересів, людської гідності і права на гідне життя.

У сфері практичної діяльності перед соціальними працівниками і соціальними педагогами у багатьох країнах стоять одні і ті ж завдання:

- підтримувати, підбадьорювати і стимулювати людей на розвиток їх власних сил, конструктивну діяльність, на використання наявних у них власних резервів;
- пропонувати допомогу, організувати її, встановлювати різноманітні необхідні для цього зв'язки і контакти;
- супроводжувати людей протягом певного життєвого періоду, проявляти особисту участь, організувати контроль за ситуацією з метою захисту клієнта;
- представляти інтереси клієнтів, які потребують допомоги, якщо останні не можуть це зробити самостійно;
- звертати увагу на можливі негативні наслідки і вносити пропозиції щодо їх попередження, пом'якшення чи ліквідації;
- викликати співчуття та активізувати людей для надання допомоги тим, хто її потребує;
- здійснювати вплив на органи влади й управління з метою поліпшення якості обслуговування і соціального захисту;
- інформувати інстанції на всіх рівнях про фактори, які негативно впливають або можуть вплинути на життєдіяльність певних груп населення [2].

Вважаємо, що необхідно вкрай обережно підходити до використання зарубіжного досвіду, тому що і теорія і практика соціальної і соціально-педагогічної діяльності у будь якій країні обумовлюється їхніми культурно-історичними традиціями, соціально-економічними і політичними умовами.

Список використаних джерел:

1. Кубицький С. О. Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах: навч. посібник. Ніжин: Видавець. ПП Лисенко М. М. 2013. 278 с.
2. Мурашкевич О. А. Технології соціальної роботи в зарубіжних країнах: навч.-метод. Посібник. Луганськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». 2013. 202 с.
3. Капська, А. Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. Посібник. К.: Центр учбової літератури, 232 с.

Сергій КОЧУБЕЙ

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

Антон ОМЕЛЬЧУК

здобувач о.с «магістр» Національний університет водного господарства та природокористування м. Рівне

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах військового стану та реформування системи соціального захисту населення особливої уваги набуває питання організації соціально-педагогічного супроводу сімей. На сучасному етапі буття українська сім'я має багато проблем, які впливають на її нормальну життєдіяльність, порушують її функції. До актуальних проблем сім'ї в сучасному соціумі можна віднести погіршення матеріального становища родин у зв'язку зі світовою економікою та війною в країні, вплив таких негативних явищ, як алкоголізм, наркоманія, злочинність та інших явищ на стійкість сімейних стосунків на стійкість сімейних стосунків. Зазначені проблеми призводять до зменшення кількості благополучних сімей, тобто сімей, які повноцінно виконують свої функції, призвело до появи сім'ї соціального ризику – соціально незахищені сім'ї, що самостійно не можуть вирішити проблеми, які виникають у процесі їх життєдіяльності і потребують соціальної підтримки та супроводу [1].

Як бачимо, проблема захисту та супроводження сім'ї існує і загострюється, а відсутність продуманої, педагогічно обґрунтованої системи соціального супроводу призводить до того, що офіційна система виховання неспроможна впливати на свідомість та поведінку батьків.

Аналіз сучасних соціально-педагогічних досліджень засвідчив, що за останнє десятиріччя з'явилося значна кількість науково-методичної та педагогічної літератури, яка відповідає сучасним запитам і потребам соціальної роботи з сім'єю як у теоретичному, так і у практичному плані.

Так, у роботах філософів і психологів велика увага приділяється змісту цінностей і соціальних ідеалів родини, характеру і тенденцій змін смисложиттєвих орієнтацій молодих батьків, факторів і умов, що впливають на ці орієнтації (І.Кон, К. Платонов, М. Каган). У сучасній психолого – педагогічній літературі спостерігаємо розвиток проблеми родинного виховання, визначення сім'ї як фактора соціалізації особистоті дитини, як «комплексу умов і засобів» (В. Олексіїв, В. Титаренко, О.Харчев) [1].

Соціальна робота з сім'єю – це система взаємодії соціальних органів держави і суспільства та сім'ї, спрямованої на покращення матеріально-побутових умов життєдіяльності, поширення її можливостей у здійсненні прав і свобод, забезпечення повноцінного фізичного, морального та духовного розвитку усіх її членів, залучення до трудового, суспільного-творчого процесу [2].

Соціальний супровід сім'ї базується на індивідуальному підході до кожної окремої сім'ї, вивченні її потреб та визначенні спільно з усіма членами родини шляхів вирішення чи пом'якшення проблем. Соціальний супровід як напрямок педагогічно-просвітницької діяльності педагогів розглядається з позицій активізації процесу соціалізації за рахунок всіх

її основних функцій. А це передбачає різке підвищення уваги до сім'ї з боку всіх соціальних інститутів виховання за рахунок зміни взаємовідносин між ними, модернізації змісту та форм роботи. Показником і певною мірою результатом процесу соціального супроводу сім'ї є соціально-педагогічна компетенція батьків.

Насамперед, потрібно звертати увагу: матеріальні і побутові умови; чисельність і структуру сім'ї; моральну, емоційно-психологічну й трудову атмосферу; психологічні вікові особливості розвитку дитини; розвиток сімейного колективу і взаємин між його членами; життєвий досвід; освіту і професійні якості батьків; національні традиції сім'ї та релігійне виховання; характер спілкування в сім'ї та її спілкування з навколишнім світом; рівень педагогічної культури дорослих, що визначає рівень їх педагогічної діяльності в сім'ї.

3 жовтня 2023 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову, що дає можливість посилити соціальну підтримку захисників та захисниць, їхніх родин. Йдеться про пілотний проект щодо організації соціального супроводу військових та їхніх сімей на базі підрозділів Збройних Сил.

Ключова мета проекту – допомогти військовим у цивільних питаннях. Наразі у військових частинах відсутні структурні підрозділи, які опікуються питаннями цивільного життя військовослужбовців, підтримкою їхніх родин. Водночас коли вся увага військових зосереджена на обороні мирного життя, їм самим, і їхнім родинам може знадобитись додаткова підтримка – від психологічної допомоги до вирішення побутових питань. Особливо, коли йдеться про родини, які переїхали з постраждалих громад, сімей з дітьми чи родичами з інвалідністю.

Під час соціального супроводу сімей військовослужбовців рекомендується підтримувати зв'язок з сім'єю за допомогою телефонного зв'язку або будь-яких доступних месенджерів. У разі необхідності вивезення сімей на безпечні території, особливо при залученні до цього процесу волонтерів, вести облік сімей, які евакуйовані і які ще потребують вивезення.

Соціальний супровід – це можливість отримати допомогу у цивільних питаннях для військового та його родини на початку служби, під час її проходження та на етапі демобілізації.

Ключова мета послуги – це надати психолого-соціальну підтримку військовому та родині у питаннях, що не стосуються напряму військової служби. Наприклад, проконсультувати щодо оформлення документів чи представництва в державних установах, проінформувати щодо виплат та пільг, забезпечити правничу допомогу, допомогу у профілактиці залежностей, організувати підтримку сім'ї разом із фахівцями соціальної роботи у громаді.

Реалізація експериментального проекту ґрунтується на комплексному та системному підході до організації надання соціальної послуги та передбачає скоординовану організацію ефективної комунікації та міжвідомчої взаємодії між військовими частинами (підрозділами) Збройних Сил, надавачами соціальних послуг, виконавчими органами сільських, селищних, міських рад (у разі їх відсутності військовими адміністраціями населених пунктів), іншими установами та організаціями незалежно від форми власності.

Завдяки соціальному супроводу військові та їхні родини зможуть отримувати консультації щодо психосоціальної підтримки, налагодження комунікації в сім'ї, допомогу і супровід військовослужбовця на етапах призову під час мобілізації [3].

Отже, соціальний супровід сім'ї, будучи процесом цілісним, повинен здійснюватися на основі єдиного комплексу умов урахуванням особливостей та самотутніх рис сім'ї та взаємостосунків між членами цієї соціальної групи.

Список використаних джерел:

1. Зверва І.Д. Соціально педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні: теорія і практика. Київ, 1998. 394с.
2. Капська, А. Й. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 232 с.
3. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник. / Герасименко О.В., Горбенко І. М., Деточка О.Д. та ін. Київ, 2023. 132 с.

Анастасія УРБАНОВСЬКА

здобувач о.с «магістр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

За українським законодавством соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю – професійна діяльність, спрямована на запобігання, мінімізацію негативних наслідків та подолання складних життєвих обставин сімей, дітей та молоді, посилення їхньої здатності до реалізації власного життєвого потенціалу. Разом з тим варто виокремити особливості її в умовах війни, де слід врахувати: втрату житла і засобів задоволення багатьох потреб, розлуку з близькими та рідними, мовні бар'єри, що виникають у зв'язку з переміщенням в інші країни, адаптація до нової культури, а особливо – умови стресових психологічних станів. Одним з найсерйозніших порушень, який вчиняють російські військові – це злочини проти дітей. Вони порушують право дитини на життя, жорстоко вбиваючи дітей, право на свободу та захист – беручи дітей у полон, вчиняти насильницькі дії проти них, право на сім'ю – розлучаючи з батьками, право на освіту, право на медичну допомогу – пускаючи ракети на об'єкти соціальної інфраструктури [1].

Військова агресія Росії проти України виокремила категорію дітей яка має суттєві проблеми і потреби та потребує соціального захисту та допомоги – це діти, які постраждали внаслідок вонних дій. Дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво; зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства; була викрадена або незаконно вивезена за межі України; залучалася до участі у військових формуваннях; незаконно утримувалася, у тому числі в полоні (стаття 1, Закон «Про охорону дитинства») [2].

Діти, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, потребують різних видів соціальних послуг для відновлення їхнього фізичного та психологічного благополуччя та інтеграції в суспільство.

1. Психологічна підтримка і консультування: діти, які пережили воєнні дії та травмуючі події, можуть потребувати професійної психологічної допомоги для подолання травм та стресу, що включає в себе індивідуальні консультації та терапію

2. Медична допомога: діти можуть потребувати медичного обслуговування для лікування поранень, травм, переохолодження та інших фізичних проблем, які вони зазнали внаслідок конфлікту.

3. Освіта та психосоціальна реабілітація: важливим є забезпечення можливості отримання освіти для дітей, які унаслідок військових дій не мають можливості відвідувати освітні заклади. Для дітей, які втратили доступ до навчання, потрібно забезпечення доступу до навчальних програм, а також надання педагогічної допомоги для відновлення навчального процесу.

4. Захист від насильства: діти, які пережили різні форми насильства потребують соціально-психологічної допомоги та забезпечення умов попередження та запобігання насильницьким проявам.

5. Відновлення родинних зв'язків: у випадках, коли діти втратили зв'язок з родинами, надаються послуги для відновлення родинних зв'язків та влаштування дитини в родинне оточення.

6. Вирішення житлових проблем: діти можуть потребувати тимчасового влаштування, особливо якщо їхні домівки були зруйновані.

7. Соціальна інтеграція та реінтеграція: діти, які стали свідками травмуючих подій, пережили депортацію або еміграцію, можуть потребувати соціальної допомоги у інтеграції до нового оточення, відновлення звичайного життя. Соціальні послуги та соціальна допомога надаються дітям з урахуванням індивідуальних потреб фахівцями соціальної сфери, закладами та установами системи соціального захисту, міжнародними організаціями (ЮНІСЕФ, Червоний Хрест), неприбутковими громадськими організаціями, волонтерами [4].

Особливого захисту потребують у цей період діти, які з будь-яких причин залишилися без батьків. Дитина, яка залишилась без батьківського піклування, – дитина, виявлена будь-ким будь-де на території України без піклування дорослої особи (батьків, родичів, законних представників). Під час воєнного стану, відповідно до роз'яснень Міністерства соціальної політики України, до таких дітей можуть належати: діти, батьки яких загинули та немає інформації про таких близьких родичів, як баба, дід, повнолітні сестра, брат, мачуха, вітчим або у цих родичів немає спроможності брати на себе виховання дітей; діти, батьки або близькі родичі яких не виходять на зв'язок, або перебувають у місцях активних обстрілів, під завалами, поранені в лікарнях [3].

Отже, проблема постраждалих дітей від воєнних дій та збройних конфліктів охоплює досить велике коло соціальних явищ та потребує надання невідкладної комплексної соціальної допомоги. А потреба у соціальному захисті та реабілітації таких дітей, буде лише зростати з кожним днем.

Список використаних джерел:

1. Вінчук В. В. Особливості соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю в умовах воєнного стану URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5c52160a-5376-4c84-91d0-6d99feed8aa5/content>

2. Закон України про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю: від 21.06.2001 р. № 2558-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2558-14> (дата оновлення: 15.12.2021 р.).

3. Петрочко Ж. В. Тимчасове влаштування дітей, які залишилися без батьківського піклування, у сім'ї громадян в умовах війни: інноваційний підхід Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (09 червня 2022 року, м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2022. 326 с. С.305-308

4. Пеша І.В., Сопівник І.В., Галайдюк В.В., Кошук О.Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю. Навчальний посібник. Київ: Компрінт, 2023. 449 с.

Любов РАДЧУК

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Під час воєнного стану соціальні служби в Україні постали перед новими викликами та потребують адаптації до нинішніх екстремальних умов, необхідності розробки нових підходів і методів надання соціальних послуг населенню в умовах війни, нестабільності та підвищеної небезпеки. Це стосується забезпечення захисту та підтримки вразливих груп, таких як внутрішньо переміщені особи, діти, люди похилого віку, особи з інвалідністю та інші категорії, які опинилися в складних життєвих обставинах через військові дії. Проблемою є нестача ресурсів, людських та фінансових, а також необхідність адаптації існуючих соціальних програм до нових реалій. Також важливим аспектом є психологічна підтримка постраждалих, забезпечення гуманітарної допомоги, робота з травмою та посттравматичним синдромом [5].

Наразі, унаслідок повномасштабної війни сотні тисяч українців потребують допомоги. Соціальна робота в умовах воєнного стану в Україні набула особливого значення через нові виклики, пов'язані з бойовими діями, масовим переміщенням населення, а також зростанням потреб у психологічній та матеріальній підтримці. Основними особливостями соціальної роботи в цих умовах є адаптація до нових вимог, швидкість реагування, а також залучення додаткових ресурсів та волонтерів [2].

Перш за все, фахівці соціальної роботи повинні бути готовими до надання екстрених і кризових послуг. Це містить допомогу людям, які потрапили в складні життєві обставини через бойові дії або інші пов'язані з війною фактори. Послуги надаються за спрощеною процедурою, щоб оперативно забезпечити підтримку всім, хто її потребує. Військові дії також змінили пріоритети надання соціальних послуг – тепер головна увага зосереджена на психологічній підтримці, кризовому втручанні, забезпеченні житлом, їжею та медичною допомогою для найбільш вразливих верств населення, таких як внутрішньо переміщені особи, сім'ї з дітьми, люди похилого віку та особи з інвалідністю [1].

Ще однією важливою особливістю є співпраця соціальних служб із волонтерами та громадськими організаціями, що дозволяє збільшити кількість ресурсів і скоротити час реагування. Для таких ситуацій передбачені спрощені процедури прийняття рішень, які дають змогу надавати допомогу впродовж однієї доби. Крім того, соціальні працівники активно залучаються до організації евакуації населення, допомоги переселенцям, а також підтримки сімей, що втратили житло або членів сім'ї [3].

Можемо узагальнити, що соціальна робота в умовах воєнного стану стикається з численними викликами та ризиками, які потребують адаптації до нових умов та особливого підходу. Серед них основні виклики такі:

- психологічна травматизація дітей і сімей: війна викликає серйозні стресові ситуації, які можуть призвести до психічних розладів у дітей та їхніх батьків. Соціальні працівники стикаються з випадками посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, тривожних станів у дітей, а також сімейних конфліктів, загострених війною;
- порушення сімейних структур і переміщення населення: внутрішньо переміщені

особи (ВПО) та біженці часто опиняються в умовах розриву соціальних зв'язків, втрати підтримки від родичів та спільнот. Сім'ї можуть розділитися через евакуацію або втрати на війні, що потребує особливої уваги з боку соціальних служб для відновлення психологічного балансу та інтеграції на нових місцях;

- ризики економічної нестабільності: війна збільшує рівень бідності, безробіття та економічної нестабільності, що в свою чергу впливає на можливості батьків забезпечувати своїх дітей належними умовами життя. Соціальні працівники повинні допомагати у пошуку матеріальної підтримки та доступу до необхідних ресурсів, таких як їжа, житло, одяг;

- освітні виклики: діти в умовах війни часто стикаються з порушенням навчального процесу через закриття шкіл, переміщення або відсутність доступу до інтернету. Соціальні працівники співпрацюють з освітніми закладами для забезпечення дистанційної освіти або інтеграції дітей у нові школи на нових місцях проживання;

- безпека та захист дітей: військові дії ставлять під загрозу безпеку дітей. Є ризики фізичних ушкоджень через бомбардування або військові дії, а також загроза експлуатації та торгівлі дітьми в умовах кризи. Соціальні працівники повинні бути особливо пильними щодо питань захисту дітей та виявлення небезпек [1;5].

Соціальна робота з дітьми та сім'ями в умовах воєнного стану в Рівненській області, як і в інших регіонах України, стикається з низкою викликів, що пов'язані з внутрішнім переміщенням населення, психологічними травмами, зменшенням доступу до соціальних послуг та порушенням навчального процесу. Рівне, як один із центрів, що приймає багато внутрішньо переміщених осіб (ВПО), активно працює над підтримкою таких сімей і дітей, за такими напрямками:

- психологічна підтримка: важливу роль у соціальній роботі відіграє психологічна допомога. У Рівному, як і по всій Україні, психологи та соціальні працівники надають консультації для дітей, що стали свідками або жертвами війни. Для цього створені спеціальні центри, де надаються послуги кризового консультування та реабілітації;

- матеріальна допомога та підтримка ВПО: у місті активно діють соціальні програми, що спрямовані на надання матеріальної допомоги внутрішньо переміщеним особам. Сім'ї з дітьми отримують продукти харчування, одяг та інші необхідні речі, а також допомогу в інтеграції у нові громади. Також сім'ї з дітьми і особи які залишилися без місця проживання надається гуртожиток для життя;

- освіта та адаптація дітей до початкового процесу: в умовах воєнного стану діти, що переїхали до Рівненської області, стикаються з проблемами продовження навчання. Соціальні працівники працюють над тим, щоб забезпечити дітям доступ до дистанційної освіти або інтеграцію у нові школи. Важливою є підтримка дітей з особливими потребами, які особливо вразливі в умовах переміщення [4].

Отже, соціальна робота під час війни вимагає від фахівців високого рівня адаптивності, стресостійкості та готовності працювати в надзвичайних умовах, що також вимагає оновлення їхньої професійної підготовки з особливим акцентом на психологічні аспекти.

Список використаних джерел:

1. Утвенко В. В. Система соціального забезпечення та соціальної підтримки: навч. посіб. Київ : ДП Вид. дім «Персонал», 2018. 248 с.

2. Костіна В. Соціальна робота в умовах воєнного стану: виклики сьогодення та перспективи на майбутнє. Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.,

м. Полтава, 15-16 трав. 2024 р. Полтава, 2024. С. 162-164.

3. Менеджмент соціальних послуг в умовах війни. Матеріали тренінгу. Упорядники: Волгіна О., Іванова О. URL: <http://surl.li/jcadz..>

4. Організація надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: <https://socsprava.com.ua/organizacziya>.

5. Соціальна робота: реалії та виклики часу: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2021. 219 с.

Вікторія КОТИСЬКО

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ: ІНТЕГРАЦІЯ ДІТЕЙ ТА СІМЕЙ В НОВІ СОЦІАЛЬНІ УМОВИ

Внутрішньо переміщена особа – це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

Соціальним викликом для українського суспільства стала поява внутрішньо переміщених осіб як однієї з категорій населення, яка опинилася у складних життєвих обставинах у зв'язку з вимушеною міграцією, пов'язаною, у першу чергу, з повномасштабною російською агресією. Станом на 22 жовтня 2024 року в Україні офіційно зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб. Серед них 59,9% – це жінки (2 782 325), 40,1% – чоловіки (1 864 410 осіб). Крім того, серед внутрішніх переселенців близько 906 тисяч дітей [1].

Інтеграція сімей та дітей у приймаючу громаду після переселення стикається з численними викликами. Дорослі змушені адаптуватися до нових соціальних умов, шукати роботу, отримувати доступ до житлових, освітніх та медичних послуг. Водночас вони мають підтримувати своїх дітей, які переживають складний період адаптації до нової школи, колективу та соціальних норм. Діти можуть відчувати ізоляцію в нових школах через мовні бар'єри, культурні відмінності або втрату старих друзів. Родини можуть також стикатися з труднощами в доступі до місцевих соціальних послуг, що ускладнює інтеграцію та адаптацію до нових умов Ці труднощі можуть призводити до соціальної ізоляції, емоційного стресу і проблем з інтеграцією в громаду [5].

Інтеграція у нове соціальне середовище після переселення часто викликає серйозний психологічний стрес як у дітей, так і у дорослих. Батьки можуть відчувати провину за те, що не можуть забезпечити своїм дітям стабільне життя, а також страх за майбутнє. Діти часто відчують тривогу через втрату звичного середовища та складність у встановленні нових соціальних зв'язків Відсутність підтримки може призвести до депресії або розвитку посттравматичного стресового розладу як у дітей, так і у дорослих [3].

Робота соціальних працівників відіграє важливу роль у сприянні інтеграції переселенців у нові громади. Вони допомагають сім'ям з пошуком житла, наданням психологічної під-

тримки та доступом до необхідних соціальних послуг, таких як медицина або освіта. Крім того, соціальні працівники організують консультації та тренінги для переселенців, щоб допомогти їм краще орієнтуватися в нових умовах і швидше інтегруватися в громаду. Також вони допомагають дітям інтегруватися до нових шкільних колективів і налагоджувати соціальні контакти [4].

Ефективна інтеграція сімей та дітей у нові соціальні умови потребує застосування комплексних стратегій: реалізацію адаптаційних програм для дітей, які допомагають їм справлятися з психологічними та соціальними труднощами, а також створення програм для батьків, спрямованих на пошук роботи та забезпечення стабільності сім'ї. Також важливим є надання доступу до мовних курсів і консультацій для дорослих, що допоможе їм швидше інтегруватися в нове суспільство.

Отже, інтеграція сімей та дітей після вимушеного переселення є складним процесом, який вимагає скоординованої роботи різних служб. Соціальні працівники відіграють ключову роль у забезпеченні підтримки, допомагаючи родинам справлятися з психологічними та соціальними викликами. Ефективна інтеграція вимагає комплексного підходу, що містить як психологічну, так і соціальну підтримку, активну участь громад і створення адаптаційних програм для родин переселенців. Успішна інтеграція забезпечить сім'ям стабільність, а дітям – здоровий емоційний розвиток та нові можливості в житті.

Список використаних джерел:

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційна статистика щодо внутрішньо переміщених осіб в Україні станом на жовтень 2024 року. URL:<https://dsns.gov.ua>
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 р. № 1706-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>
3. Міністерство соціальної політики України. Інформація про програми підтримки ВПО в Україні. URL:<https://www.msp.gov.ua>
4. Міжнародна організація з міграції. Звіти щодо стану ВПО в Україні та їхніх потреб. URL:<https://iom.org.ua>
5. ООН Агентство у справах біженців (UNHCR). Дані та рекомендації щодо ситуації з переселенцями в Україні. URL:<https://www.unhcr.org/ua>

Тетяна КОЛДУН

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ВІЙНИ НА ДІТЕЙ ТА СІМ'Ї: СТРАТЕГІЇ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ

Війна – це не тільки збройний конфлікт, а й серйозне джерело психоемоційної травми для дітей та сімей, які переживають безпосередні наслідки бойових дій. Воєнний досвід призводить до глибоких змін у когнітивній, емоційній та соціальній сфері дитини, впливаючи на її розвиток і здатність до адаптації.

Наслідки соціально-психологічного впливу війни на дітей:

1) когнітивні наслідки:

- погіршення навчальних здібностей та уваги; діти, які зіштовхуються з постійною загрозою життю і безпекою, демонструють серйозні труднощі у концентрації уваги та навчанні. Порушення сну, тривога, страх за життя родини і невизначеність у майбутньому негативно впливають на когнітивні процеси. Війна призводить до дезорганізації розумової діяльності та зниження успішності;

- розвиток когнітивних відхилень: діти, які переживають насильство або бачать його наслідки, часто розвивають негативні уявлення про світ. Ці уявлення можуть включати відчуття, що світ небезпечний, люди вороже налаштовані, а майбутнє є непевним. Військовий конфлікт сприяє формуванню деструктивних мисленневих патернів, таких як песимізм, відчуття безнадії та постійна готовність до загрози;

2) емоційні наслідки:

- посттравматичний стресовий розлад (ПТСР): один з найбільш поширених наслідків війни у дітей – це розвиток ПТСР, який супроводжується емоційними і поведінковими змінами. Діти можуть постійно повертатися думками до травматичних подій, страждати від нав'язливих спогадів, нічних жахів і високої тривожності. Постійний стан загрози сприяє розвитку тривожних розладів;

- депресія і емоційна апатія: тривалий стрес і постійний страх можуть призвести до депресивних станів у дітей. Вони втрачають інтерес до раніше улюблених занять, можуть виявляти апатію і соціальну ізоляцію. Особливо це проявляється у дітей, які втратили близьких або пережили руйнування свого дому;

- агресивність і ворожість: нерідко діти реагують на стрес агресивною поведінкою, особливо коли не можуть вербалізувати свої емоції або знайти інші способи вираження гніву і страху. Така поведінка може бути направлена як на ровесників, так і на дорослих [1;2].

Наслідки соціально-психологічного впливу війни на сім'ї:

- руйнування родинних стосунків;
- втрата близьких і горе: багато сімей переживають втрати членів родини під час війни, що призводить до глибокого емоційного шоку. Такі втрати можуть стати причиною тривалого горя і відчуття самотності, особливо у дітей, для яких члени родини є головним джерелом безпеки і підтримки;

- емоційна віддаленість: через стрес і тривогу багато батьків можуть емоційно віддалятися від своїх дітей, оскільки самі не здатні впоратися зі своїми емоціями. Це поглиблює відчуження у сім'ї, порушує нормальний емоційний розвиток дитини і призводить до відчуття покинутості;

- соціальна дезінтеграція;
- переміщення, біженці: вимушене переміщення через воєнні дії спричиняє соціальну ізоляцію і втрату соціальних зв'язків. Родини, які опиняються у нових громадах, часто зіштовхуються з відчуттям невизначеності, втрати соціальної підтримки і необхідністю будувати нові відносини в умовах стресу.

- економічні труднощі: війна призводить до втрати роботи, майна, зменшення фінансових ресурсів, що збільшує стрес у родині. Економічні труднощі погіршують взаємодію між членами сім'ї, що може стати причиною додаткового напруження і конфліктів [1;2].

Подолання наслідків негативного впливу війни на дітей та їх сім'ї ґрунтується на застосуванні стратегій соціально-психологічної підтримки. До них відноситься стратегія надання емоційної підтримки (терапія травм, підтримка через гру і арт-терапію та ін.).

Одним з найбільш ефективних методів є психотерапія, зокрема когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка допомагає дітям опрацювати травматичні події і знайти нові способи реагування на стрес. КПТ допомагає дітям зрозуміти свої емоції, навчитися регулювати їх

і змінювати негативні мисленнєві патерни. Мистецькі та ігрові терапії в роботі соціальних працівників, психологів є потужними інструментами, оскільки діти часто не можуть вербалізувати свої почуття. Через малювання, музику або рольові ігри вони можуть висловлювати свої емоції і опрацьовувати переживання [3].

Значна увага для подолання наслідків впливу війни на дітей приділяється стратегії соціальної підтримки, зокрема, організації груп підтримки для родин. Організація таких груп дозволяє сім'ям обговорювати пережитий досвід і знаходити шляхи для емоційної підтримки одне одного. Це особливо важливо для батьків, які часто потребують додаткової допомоги у збереженні стосунків з дітьми під час кризи [2].

Ще одним напрямом роботи з цією категорією населення є створення умов для інтеграції їх в нове соціальне (приймаюче) середовище. Для родин, які опинилися у нових громадах, необхідно створювати умови для швидкої соціальної інтеграції. Соціальні програми, що спрямовані на об'єднання біженців із місцевим населенням, допомагають зменшити відчуття ізоляції та сприяють адаптації.

Розробка і реалізація психоосвітніх програм допомагає підвищенню обізнаності батьків з проблемами дітей, уможлиблюють краще розуміти психологічні потреби своїх дітей під час кризи. Батьки вчаться, як підтримувати своїх дітей, як розпізнавати ознаки ПТСР або депресії, і які стратегії можуть допомогти у подоланні стресу [3;4].

Війна залишає глибокий слід у психіці та поведінці дітей і їхніх родин. Психологічні і соціальні наслідки можуть бути довготривалими, і для ефективного їх подолання потрібні різні стратегії соціально-психологічної підтримки. Психотерапія, арт-терапія, групи підтримки та соціальні інтеграційні програми допомагають зменшити вплив травматичних подій і сприяють поверненню до нормального життя. Важливо, щоб соціально-психологічна підтримка була доступною та інтегрованою в систему допомоги постраждалим сім'ям.

Список використаних джерел:

1. Життя дітей під час війни. URL:[https://www.unicef.org/ukraine/media/43321 /file/The%09reportua.pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/43321/file/The%09reportua.pdf.pdf)
2. Завацька Людмила Соціально-психологічний супровід дітей та підлітків, які постраждали внаслідок воєнних дій. URL:<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream /123456789/27185/1/Zavac.pdf>
3. Зливков В., Лукомська С. Діти війни: теоретико-методичні і практичні аспекти психологічної допомоги. Київ.- Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2022. 95 с.
4. Як війна впливає на психічне здоров'я дітей? URL:<https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health/>

СЕКЦІЯ III. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВЕТЕРАНАМИ/ УЧАСНИКАМИ БОЙОВИХ ДІЙ:СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Вероніка БОБРОВНИК

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ПОМІЧНИК ВЕТЕРАНА: ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

Після перемоги Україна стане країною, де близько чотирьох мільйонів громадян з бойовим досвідом, сім'ї ветеранів та родини загиблих воїнів потребуватимуть особливої турботи та уваги. Багато наших захисників втратили домівки та роботу в жорстокій війні, їхнє фізичне та психічне здоров'я погіршилося. Держава прагне створити всі умови для їхнього комфортного повернення до мирного життя. З цією метою, спираючись на вже існуючий попит в країні та відомий зарубіжний досвід, Міністерство у справах ветеранів розпочало створення практично нової служби (професії) для ветеранів та їхніх родин. В рамках системи переходу від військової служби до цивільного життя в громаді були започатковані програми помічників ветеранів. Адже фактично процес переходу відбувається саме в громаді - тут ветерани та члени їх сімей проживають, отримують послуги, працюють, навчаються, відпочивають, відновлюють своє фізичне здоров'я та психоемоційний стан, взаємодіють з іншими соціальними групами та окремими особами

Помічники ветеранів - це фахівці, які надають індивідуальну допомогу ветеранам та допомагають їм реалізувати свої можливості, права, гарантії та інтереси. Їх головна місія - надавати всебічну підтримку та допомагати захисникам України повноцінно адаптуватися до мирного життя.

Визначені послуги, які надає помічник ветерана:

- консультування з питань працевлаштування, освіти, соціального захисту, реабілітації та зміцнення здоров'я;
- супровід у застосуванні гарантій, пільг, прав та послуг;
- допомога у проходженні програм підвищення кваліфікації, освоєнні нових навчальних програм та перепрофілюванні;
- допомога у впровадженні нових навчальних програм, освоєнні нових навчальних програм та перепрофілюванні;
- посередництво у взаємодії між ветеранами та органами влади;
- допомога в оформленні документів, подачі заявок та документації;
- допомога з переїздом та пошуком житла
- консультування щодо доступу до психологічних послуг, зокрема оформлення документів для доступу до таких послуг;
- інформація про національні та місцеві програми допомоги ветеранам.

Цими послугами можуть скористатися: ветерани війни, люди, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною; сім'ї ветеранів війни та осіб, які надали особливі послуги Батьківщині; сім'ї загиблих ветеранів війни, захисників та захисників України; військовослужбовці,

які безпосередньо брали участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, безпеки населення та захисту інтересів держави, зокрема звільнені з військової служби, були демобілізовані в установленому законом порядку [2].

Уся комунікація між помічниками ветеранів та їхніми підопічними відбувається у формі послуг за принципом «рівний-рівному» для підтримки переходу військовослужбовців до цивільного життя. Коло помічників складається з самих ветеранів, які мають досвід після воєнної інтеграції, та їхніх родин, які випробували власні методи допомоги родичам, що повернулися з війни, в адаптації та соціалізації.

Пріоритет роботи полягає в тому, щоб помічник ветерана працював на випередження, аби якнайшвидше вивести колишнього військовослужбовця з виснажливого та депресивного стану. Залучення сім'ї та громади також має важливе значення. Це створює «коло довіри» і дозволяє ветерану знайти вихід із ситуації за допомогою професійної підтримки. Крім того, хтось, хто мав подібний досвід, часто може розпізнати ці проблеми у людей, які повертаються з фронту або військової служби. Ця людина знає правильні слова і може їм довіряти, адже вона сама є таким же солдатом і членом їхніх родин [1]

По суті, цей інструмент є однією з основних частин механізму переходу від військової служби до цивільного життя. Один ветеранський помічник може надавати послуги з підтримки переходу до цивільного життя до 100 учасників проекту. В одному сервісному офісі може працювати до 20 помічників ветеранів.

Помічники ветеранів звітують про свою роботу перед керівником сервісного офісу, який, у свою чергу, звітує перед обласною військовою адміністрацією. Обласна військова адміністрація звітує перед Міністерством у справах ветеранів. Критерії оцінки містять кількісні та якісні показники своєчасності, доступності, точності та відповідності послуг підтримки потребам ветеранів [2]

Отже, діяльність помічника ветерана в громаді – частина державної ветеранської політики, реалізація процесу переходу від військової служби до цивільного життя як базової складової реінтеграції ветеранів війни. Результатом цього процесу є досягнення особистого благополуччя ветерана, яке полягає у належному рівні його фізичного і психічного здоров'я, житлових умов, економічній незалежності та професійній реалізованості, соціальній захищеності, а також створенні сприятливого клімату в суспільному середовищі, основними характеристиками якого є гідне ставлення та повага до ветеранів.

Список використаних джерел:

1. Помічник ветерана. URL:<https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/pomichnik-veterana-trivaye-prijom-zayav>
2. Помічник ветерана: дорожня карта для громад. URL:<http://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili3>

Альбіна РУБАХА

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

МЕДИЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Військові дії, що відбуваються в Україні та інших регіонах світу, збільшують кількість ветеранів, які отримують інвалідність внаслідок бойових дій. Вони стикаються з серйозними проблемами доступу до медичних і соціальних послуг, які є важливими для їх реабілітації та повернення до суспільного життя. Недостатній розвиток спеціалізованих програм реабілітації, брак ресурсів та низький рівень координації між різними державними інституціями ускладнює забезпечення належної допомоги ветеранам з інвалідністю.

Статус особи з інвалідністю внаслідок війни надається особам, які отримали інвалідність внаслідок поранення, контузії, каліцтва або захворювання, одержаних під час безпосередньої участі в антитерористичній операції, здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації [2].

На сьогодні питання підтримки ветеранів з інвалідністю частково висвітлюється в українських законодавчих актах, зокрема, в законах про соціальний захист інвалідів та учасників бойових дій. Проте, значні проблеми залишаються не вирішеними. Одними з найбільш важливих є:

- 1) проблеми доступу ветеранів з інвалідністю до соціальних і медичних послуг:
 - нерівномірний розподіл медичних послуг у різних регіонах. Відсутність спеціалізованих медичних установ у сільській місцевості та малих містах ускладнює доступ до необхідних процедур для ветеранів з інвалідністю;
 - бюрократичні перепони у процесі оформлення документів та отримання статусу ветерана, що ускладнює доступ до медичних та соціальних пільг;
 - відсутність комплексного підходу до реабілітації. Багато ветеранів стикаються з тим, що медична допомога обмежується лише лікуванням фізичних ушкоджень, тоді як психологічна підтримка залишається поза увагою;
 - проблеми з адаптацією цифрових платформ для ветеранів з інвалідністю, що ускладнює доступ до онлайн-консультацій та електронного обслуговування;
- 2) програми реабілітації ветеранів з інвалідністю:
 - недостатнє фінансування реабілітаційних програм. Багато закладів не мають сучасного обладнання для проведення фізичної та психологічної реабілітації;
 - недостатня кількість спеціалістів, які б могли надавати професійну допомогу ветеранам у питаннях реабілітації після травм або психологічних травм (ПТСР);
 - відсутність індивідуалізованих програм реабілітації, що враховують специфіку кожного ветерана. Це ускладнює повернення ветеранів до активного суспільного життя та ринку праці;
 - важливість соціально-психологічної реабілітації: ветерани з інвалідністю потребують психологічної підтримки для адаптації до нових життєвих обставин, відновлення соціальних зв'язків;
- 3) соціальна підтримка ветеранів з інвалідністю:
 - нестача інклюзивних програм для працевлаштування ветеранів з інвалідністю. Часто ветерани стикаються з проблемами при пошуку роботи через упереджене ставлення

роботодавців.

- відсутність системи професійної перекваліфікації для ветеранів, які не можуть продовжувати попередню професійну діяльність через інвалідність.
- соціальні виплати та пільги для ветеранів часто не відповідають реальним витратам на реабілітацію та забезпечення гідного рівня життя.
- проблеми з житлом: багато ветеранів з інвалідністю стикаються з труднощами у доступі до житлових програм, особливо у великих містах [1].

Для вирішення окреслених цілей держава має розв'язувати наступні проблеми: розширення державних і місцевих програм для забезпечення доступності медичних і соціальних послуг; покращення інфраструктури для реабілітації та соціальної підтримки, зокрема шляхом залучення державних і недержавних ресурсів; посилення співпраці між медичними, соціальними та освітніми установами для більш ефективної інтеграції ветеранів у суспільство [3].

Важливим є запровадження повноцінного електронного доступу до кожного з елементів державної підтримки для зменшення бюрократичного навантаження, забезпечення розширення міжнародного співробітництва у сфері захисту прав ветеранів війни з інвалідністю. Дослідження та впровадження досвіду інших держав для поліпшення захисту прав українських ветеранів допоможе перейти від пільгової системи до послуг для забезпечення потреб ветеранів для їхньої реінтеграції до мирного життя, фізичного та ментального відновлення.

Також потребує оновлення система пенсійного забезпечення (для гарантування належного рівня життя ветеранам після завершення ними служби); забезпечення активної реабілітації ветерана з інвалідністю, надання державної підтримки у сфері освіти та зайнятості, зокрема, шляхом підтримки ветеранського підприємництва для реінтеграції ветерана до мирного життя, підвищення його добробуту та за потреби зміни сфери зайнятості через медичні показники [4].

Отже, для ефективної підтримки ветеранів з інвалідністю необхідно розробити комплексний підхід, який містить вдосконалення законодавчої бази, розширення доступу до спеціалізованих медичних послуг та психологічної реабілітації. Потрібно покращити міжвідомчу координацію та збільшити державне фінансування програм реабілітації. Залучення громадських та міжнародних організацій до вирішення проблеми також є важливим аспектом побудови ефективної системи підтримки. Ветерани з інвалідністю потребують всебічної підтримки у сфері фізичного і психічного здоров'я, соціальної інтеграції та розширення економічних прав і можливостей. Це передбачає забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, послуг психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт «Стан медичної та соціальної реабілітації ветеранів в Україні» (2023). URL: <https://ukraine.iom.int/files/documents>
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3443-20#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання медичних послуг ветеранам війни» (2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/150-2022-%D0%BF#Text>
4. Соціальні політики щодо ветеранів, людей з інвалідністю та пенсіонерів URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-657>

Ілона ВОРОБЕЙ

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВЕТЕРАНАМИ ВІЙНИ: ПІДХОДИ ТА УСПІШНІ ПРАКТИКИ

Соціальна робота з ветеранами бойових дій є важливою складовою їх реінтеграції у цивільне життя після завершення військової служби. Ветерани стикаються з численними проблемами, серед яких фізичні та психологічні наслідки участі у бойових діях, труднощі з працевлаштуванням, адаптацією до мирного життя, налагодженням стосунків у родині та суспільстві. Такі проблеми часто призводять до погіршення якості життя ветеранів, зростання кількості самогубств, алкоголізму та бездомності. На міжнародному рівні існують різні підходи до соціальної підтримки ветеранів, які залежно від країни та її ресурсів, варіюються за масштабами та ефективністю.

Проблеми соціальної реінтеграції ветеранів залишаються актуальними у багатьох країнах світу, особливо тих, які брали участь у тривалих або масштабних військових конфліктах. В країнах, таких як США, Велика Британія, Ізраїль, Канада, розроблені та впроваджені різні моделі соціальної роботи з ветеранами, що охоплюють широкий спектр підтримки – від медичної допомоги та реабілітації – до забезпечення соціальних гарантій та працевлаштування. Водночас, у багатьох країнах, зокрема тих, що мають обмежені ресурси, соціальна підтримка ветеранів залишається недостатньо розвинутою, що обумовлює необхідність вивчення міжнародного досвіду для імплементації успішних практик.

Зокрема, у США соціальна робота з ветеранами здійснюється через потужну мережу державних установ, найбільш відомою з яких є Міністерство у справах ветеранів (VA). VA забезпечує ветеранів комплексною медичною допомогою, зокрема, лікування фізичних травм та психологічних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад. Також надається фінансова підтримка у вигляді пенсій та компенсацій, програми працевлаштування та адаптації до цивільного життя.

До успішних практик належить програма GI Bill, яка надає ветеранам можливість безкоштовного навчання в університетах та коледжах, що сприяє їхній професійній адаптації. Програми з реабілітації від ПТСР визнані одними з найефективніших у світі. Спеціалізовані курси з управління стресом, групи підтримки та індивідуальна психологічна допомога також є важливими компонентами соціальної роботи з ветеранами [2].

Канада використовує модель роботи з ветеранами війни, що базується на тісній співпраці державних структур із громадськими та неурядовими організаціями. Це дозволяє створити їх комплексну підтримку на місцевому рівні. Основна увага приділяється програмам професійної підготовки та перепідготовки, забезпеченню ветеранів житлом, а також психологічній допомозі. До успішних практик в Канаді належить програма «Ветерани по новому шляху» (Veterans on a New Path): забезпечує психологічну та соціальну підтримку ветеранів через індивідуальні плани розвитку, що містять навчання, консультування та допомогу у працевлаштуванні. Також існують програми допомоги родинам ветеранів, зокрема, забезпечення підтримки для подолання стресу в родині [5].

В Ізраїлі ключовою складовою соціальної роботи з ветеранами є реінтеграція через освіту та працевлаштування. Велика увага приділяється фізичній та психологічній реабі-

літації, зокрема, ветеранам з обмеженими можливостями надається медична підтримка на високому рівні. До успішних практик в Ізраїлі належать програми, що поєднують військово-ву службу з подальшою соціальною та професійною адаптацією. Наприклад, програми «Солдат-студент» дозволяють ветеранам отримати вищу освіту, за яку частково платить держава. Паралельно з цим надається доступ до психологічної допомоги і підтримки для подолання наслідків ПТСР [3].

У Великій Британії соціальна робота з ветеранами здійснюється через державні програми та благодійні організації, які спеціалізуються на наданні допомоги в реабілітації, психологічному супроводі та працевлаштуванні. Ветерани мають доступ до програм із психічного здоров'я, що зосереджені на лікуванні ПТСР. Однією з ключових успішних практик є програма «Mental Health First Aid», яка надає можливість ветеранам та їхнім близьким навчитися розпізнавати симптоми психологічних розладів та надавати первинну допомогу. Програми з підтримки ветеранів містять індивідуальні консультації, групи підтримки та інтеграційні заходи [1].

ФРН надає широкий спектр соціальних послуг ветеранам через державні соціальні та медичні установи. Основний акцент робиться на реабілітації, фізіотерапії та наданні психіатричної допомоги. Німецькі програми реабілітації ветеранів включають фізичну реабілітацію, протезування для постраждалих військових та спеціальні курси адаптації до цивільного життя [4].

Досвід зарубіжних країн уможлиблю рекомендувати вже перевірені ефективні успішні практики для покращення соціальної підтримки ветеранів в Україні. Зокрема:

- розвиток державних програм: створити або зміцнити спеціалізовані державні установи для координації допомоги ветеранам, запровадити комплексні програми підтримки, що охоплюють медичну, психологічну та соціальну допомогу;
- співпраця з неурядовими організаціями: розвивати партнерство з НУО, які надають підтримку ветеранам, забезпечити фінансування для реалізації проектів підтримки ветеранів;
- освіта та професійна підготовка: Впровадити програми професійної підготовки та перепідготовки, створити програми навчання, які фінансуватимуться державою;
- психологічна підтримка: розробити програми для лікування ПТСР, включаючи групи підтримки та консультації, впровадити системи раннього виявлення психологічних проблем;
- соціальна інтеграція: створити програми підтримки для родин ветеранів, заохочувати громаду до ініціатив з інтеграції ветеранів;
- фінансова підтримка: запровадити програми фінансової допомоги для ветеранів, підтримувати ветеранське підприємництво через кредити або гранти;
- інформаційні кампанії: запустити кампанії для підвищення обізнаності про права ветеранів, провести тренінги для роботодавців щодо підтримки ветеранів.

Отже, порівняння міжнародних моделей соціальної роботи з ветеранами за рубежом демонструє, що найуспішніші програми містять комплексний підхід, який охоплює медичну, психологічну та соціальну підтримку. У країнах, де впроваджено такі програми, ветерани війни мають більші можливості для адаптації до цивільного життя, отримання професійної підготовки та інтеграції у суспільство. Країни, такі як США, Канада, Ізраїль та Велика Британія, пропонують практичні моделі, які можуть бути адаптовані іншими державами для покращення умов реінтеграції ветеранів, суттєво поліпшити соціальну підтримку ветеранів війни в Україні.

Список використаних джерел:

1. Дослідження соціальної роботи з ветеранами у Великій Британії. URL:<https://www.pryncyp.com/wp-content/uploads/2024/02/soczpidtrymka-1.pdf>
2. Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів США. URL:<https://www.va.gov>
3. Офіційний сайт Міністерства оборони Ізраїлю. URL:<https://www.mod.gov.il/Pages/default.aspx>
4. Програми реабілітації ветеранів у Німеччині. URL:<https://www.enableme.com.ua/ua/article/reabilitacia-ukrainciv-u-nimeccini-9520>
5. Програма підтримки ветеранів Канади (Veterans Affairs Canada). URL:<https://www.somira.ca>

Наталія СОЛОМКО

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

На війні в Україні багато її героїв отримують поранення різного ступеня важкості. Звичайно, їм надається перша медична допомога та лікування у військових госпіталях та спеціалізованих медичних закладах. Але дуже важливе значення має також і наступна реабілітація військовослужбовців для повного відновлення їх функцій та можливості повноцінно працювати й жити в суспільстві. Мається на увазі не лише фізична і психологічна реабілітація, але і повноцінне повернення з війни у мирне життя. Сьогодні в Україні вже створено законодавчу базу для соціального захисту ветеранів, серед яких – Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [1]. Внесено низку змін до законодавства, зокрема, розширено кількість соціальних гарантій та реабілітаційних програм для ветеранів. Уряд України, державні та недержавні організації в останні роки активно працюють над удосконаленням системи соціального захисту для людей які повертаються з війни.

Підтримка ветеранів зараз вкрай важлива. В Україні щодня зростає їхня кількість, а після нашої перемоги їх буде десятки тисяч. Треба дбати про їх повернення та адаптацію уже зараз. Насамперед варто згадати про введення нової професії «помічник ветерана». Цей проєкт стартував у деяких областях 1 липня 2023 року відповідно до постанови КМУ «Про реалізацію експериментального проєкту щодо запровадження інституту помічника ветерана у системі переходу від військової служби до цивільного життя», а в 2024 році вже діє у всіх регіонах України.

Головним завданням помічника ветерана є всебічна допомога і сприяння у повноцінній адаптації до мирного життя: налагодження побуту, порозуміння в родині, працевлаштування, реалізації проєктів власного бізнесу, навчання новим навичкам, реабілітації й лікування, юридичного захисту і діалогу конкретного ветерана зі своєю громадою, трудовим колективом та державою загалом. Також об'єктом професійної опіки цього фахівця є і члени сімей ветеранів, сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, сімей загиблих (померлих) захисників та захисниць України [2].

З початком повномасштабного вторгнення в Україну створено багато фондів та організацій що займаються реабілітацією військових в різних напрямках. Зокрема, психологічну підтримку надають такі служби та організації:

- Український ветеранський фонд – державна установа у сфері управління Міністерства у справах ветеранів України. Фонд діє як центральний вузол, що збирає та надає ветеранам інформацію про всі доступні можливості для їх реінтеграції в суспільство; фонд також активно виступає на захист прав та інтересів ветеранів. На сайті можна залишити запит на юридичну консультацію та отримати допомогу. В Українському ветеранському фонді є гаряча лінія підтримки ветеранів де цілодобово та безплатно ветерани і їхні родини можуть отримати допомогу від фахових психологів у моменти кризи;

- #ВартоЖити – лінія психологічної підтримки військових та їхніх близьких. 80 психологів кол-центру з досвідом роботи з військовими та їх рідними пройшли кілька етапів відбору та навчання в Україні й за кордоном;

- Лінія психологічної підтримки Veteran Hub. Звернутися можна за номером 0673482868. Тут можна знайти консультації психологів, пояснення юристів щодо статусів і черг, допомогу з пошуком роботи. Консультанти працюють для Сил оборони України.

Соціальну допомогу ветеранам надає Ветеранський фонд. Після служби Фонд надає допомогу ветеранам за різними програмами: психічне здоров'я, освіта, працевлаштування тощо.

Часто буває таке, що українським бійцям потрібне протезування. Учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни та члени сімей загиблих мають право отримати його безоплатно у державних закладах охорони здоров'я або в інших центрах. Щоб отримати безплатне протезування можна звернутися до таких служб: БФ Protez Hub, Всеукраїнського центру реабілітації та протезування «Здоров'я», Superhumans Center, БФ «Незламні» та ін.

Значна увага приділяється освіті для ветеранів. Так, Kyiv School of Economics пропонує гранти на навчання від KSE Foundation. Отримати можуть їх можуть учасники бойових дій, та діти військових, зокрема діти загиблих героїв.

New Horizons Hub – проект для навчання за ІТ-спеціальностями для військовослужбовців, які повернулися з фронту. Навчання проходить в онлайн-форматі в групах до 20 студентів, триває від трьох до шести місяців.

Також ветерани мають можливість незалежно від рівня їх освіти пройти підготовку, перепідготовку або підвищення кваліфікації в Центрах професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості (ЦПТО ДСЗ). Навчання проводиться за 95 ліцензованими робітничими професіями та 365 освітніми програмами підвищення кваліфікації. Воно може здійснюватися як заочною (денною, вечірньою), так і дистанційною, дуальною формами, або їх поєднанням.

Ветерани можуть відкрити власну справу, є соціальні програми, які можуть допомогти їм це зробити, зокрема, програма мікрофінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх родин. Український ветеранський фонд запустив програму мікрофінансування бізнесу ветеранів та членів їхніх родин. Фонд відшкодовує 20 тис. грн на купівлю товарів та обладнання для ведення власної справи. Подавати заявки можуть ветерани, ветеранки, дружина, чоловік, батько, матір, дитина (зокрема усиновлена) учасника чи учасниці бойових дій, а також загиблих захисників.

Допомагає ветеранам відкрити свою власну справу Дія. Бізнес – навігатор можливостей для ветеранів. На сайті Дія. Бізнес ветерани можуть знайти інформацію про різні програми підтримки, гранти та можливості для розвитку, отримати консультації, зареєструвати

ФОП тощо. Також гранти на розвиток ветеранського бізнесу можуть видавати різні благодійні організації, зокрема міжнародні [3].

Отже, система соціальної підтримки ветеранів в Україні продовжує розвиватися, відповідаючи на нові виклики, пов'язані з військовим конфліктом. Співпраця державних і недержавних організацій, а також міжнародна підтримка відіграють важливу роль у забезпеченні якісної допомоги ветеранам. Незважаючи на позитивні зміни, соціальна адаптація ветеранів вимагає подальшого вдосконалення системи допомоги, щоб максимально відповідати потребам учасників бойових дій у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993 № 3551-XII. URL:<https://ips.ligazakon.net/document/T355100>

2. Помічник ветерана. URL:<https://mva.gov.ua/presenter/category/86-novini/pomichnik-veterana-trivaye-prijom-zayav>

3. Сучасні види реабілітації для постраждалих від війни та ветеранів ЗСУ. URL:<https://www.enableme.com.ua/ua/article/sucasni-vidi-reabilitacii-dla-postrazdalih-vid-vijni-ta-veteraniv-zsu-8895>

СЕКЦІЯ IV. СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА ЕКСКЛЮЗІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ЧИННИКИ, ПОКАЗНИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Світлана АНДРОЩУК

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛЬНА ІНКЛЮЗІЯ ТА ЕКСКЛЮЗІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Соціальна інклюзія – це процес, що забезпечує рівний доступ до ресурсів, можливостей та прав для всіх людей незалежно від їхнього соціального статусу, національності, статі чи фізичних можливостей. Інклюзивна політика спрямована на подолання дискримінаційних бар'єрів та залучення вразливих груп населення до активної участі в соціальному житті. Соціальна ексклюзія передбачає ізоляцію певних груп людей, що обмежує їхній доступ до ресурсів та можливостей. Основними причинами ексклюзії є соціальна нерівність, бідність, дискримінація за етнічними, релігійними або гендерними ознаками, а також інші чинники, що ведуть до маргіналізації [2].

Сучасний світ стикається з низкою викликів, пов'язаних із соціальною інклюзією та ексклюзією. Основними чинниками, які визначають рівень інклюзії або ексклюзії, є:

- економічні (бідність, безробіття, нерівномірний розподіл ресурсів);
- соціальні (доступ до освіти, охорони здоров'я);
- культурні (етнічні, релігійні, мовні відмінності);
- політичні (недостатня участь у прийнятті рішень, правова нерівність).

Рівень інклюзії можна вимірювати за допомогою таких показників:

- рівень зайнятості серед вразливих груп населення;
- доступність освіти для дітей з особливими освітніми потребами;
- доступ до медичних послуг;
- рівень участі в політичному житті.

Ексклюзія вимірюється такими показниками:

- відсоток безробітних серед вразливих груп;
- низький рівень доступу до житлових, освітніх та медичних послуг;
- високий рівень соціальної ізоляції [3].

Створення інклюзивного середовища має велике значення для розвитку сучасного суспільства: підтримка інклюзивних ініціатив покращує соціальну згуртованість, знижує рівень конфліктів та забезпечує рівні можливості для всіх громадян. Країни зарубіжжя мають значні досягнення в запровадженні ефективної інклюзивної політики, яка сприяє зниженню соціальної нерівності та маргіналізації вразливих груп. Наприклад, Швеція, Канада та Нідерланди активно впроваджують спеціальні програми, що забезпечують рівний доступ до освіти, працевлаштування та соціальних послуг для людей з інвалідністю. Крім того, ці країни активно працюють над інтеграцією мігрантів у суспільство через надання їм можливостей для професійної реалізації, навчання місцевої мови та активного залучення до громадського життя, що покращує їхнє соціальне становище та сприяє економічному зростанню.

Активно впроваджуються соціальні технології, орієнтовані на процеси інклюзії та ексклюзії. Зокрема, розвиток цифрових платформ сприяє кращому доступу до освітніх ресурсів, медичних послуг та дистанційної роботи, особливо для людей із обмеженими можливостями, а також для мешканців віддалених регіонів. Однак, цифровий розрив може поглиблювати соціальну ексклюзію серед тих, хто не має доступу до технологій через відсутність фінансових ресурсів або низький рівень цифрової грамотності, що призводить до ще більшої ізоляції таких людей у суспільстві [1].

Незважаючи на значні позитивні зміни та успіхи в просуванні інклюзії, на шляху до досягнення повної соціальної інтеграції залишаються численні виклики. Одним із головних бар'єрів є подолання різних форм дискримінації, яка все ще існує на рівні трудових відносин, у системі освіти, охорони здоров'я та в інших сферах. Крім того, важливим завданням є забезпечення доступності інфраструктури, соціальних послуг і цифрових технологій для всіх громадян, зокрема для людей з інвалідністю та інших вразливих груп. Не менш важливим викликом є необхідність змін у суспільній свідомості, щоб утвердити ідею рівності прав, можливостей і поваги до всіх членів суспільства, незалежно від їхніх фізичних чи соціальних характеристик. Тільки через такі зміни можна досягти справжньої інклюзії [1].

Отже, соціальна інклюзія є ключовим елементом розвитку сучасного суспільства, сприяє забезпеченню рівних можливостей для всіх громадян та зменшенню соціальної нерівності в ньому. Для досягнення цих цілей важливим є розробка інноваційних соціальних технологій, соціальних програм та проектів, що сприяють подоланню ексклюзії.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Ганна Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: монографія. Вінниця: ТВОРИ, 2023. 240 с
2. Найда Ю.М., Ткаченко Стандарти громадсько-активної школи: соціальна інклюзія: навчально-методичний посібник. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 68 с.
3. Овчарова Л.М. Причини та форми прояву соціальної ексклюзії у сучасному українському суспільстві. Молодий вчений. Соціологічні науки. 2017. № 10 (50). С. 745-749.

Владислава КРУПІЧ

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛЬНА ЕКСКЛЮЗІЯ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Одним з важливих завдань розвитку сучасного українського суспільства є надання громадянам можливостей безперешкодно брати участь у житті соціуму в усіх його проявах – соціальному, економічному, освітньому тощо. Тому особлива увага світового співтовариства звернена на проблеми соціальної інклюзії та ексклюзії, які сьогодні виявляються засадничими щодо розвитку демократичного суспільства.

Соціальна ексклюзія – це процес виключення людини або групи людей з певної системи соціальних відносин, які дають доступ до соціокультурних благ та гарантують задоволення індивідуальних та соціальних потреб. Означений процес і механізм відновлення соціальних відмінностей, соціальної нерівності та несправедливості, порушення прав і свобод людини постає актуальним напрямом сучасних досліджень. Основними проявами і формами соціальної ексклюзії є злиденність, бідність, дискримінація за ознакою статі, віку, релігії, національної та расової приналежності, стану здоров'я, рівня освіти та інші форми порушення прав і свобод людини в сучасному суспільстві [1]. Тому до осіб і груп населення відносяться:

- безробітні (зокрема, ті, які протягом тривалого часу залишалися в цій категорії);
- малозабезпечені громадяни;
- молодь (переважно від 16 до 25 р., без досвіду першого місця праці);
- громадяни похилого віку;
- жінки з маленькими дітьми (особливо ті, що перебувають у декретній відпустці-воно найбільше потерпають від соціальної ізоляції);
- особи з обмеженими можливостями;
- внутрішньо переміщені особи і мігранти та ін.

Виключення з суспільства може бути наслідком або власного вибору, або відторгнення іншими індивідами, дискримінації, і т. п.

Можливі ситуації (форми) соціального виключення

- виключення з системи виробництва (безробіття);
- виключення з системи споживання (бідність, злиденність);
- виключення з соціального спілкування в родині, сусідстві;
- виключення з масових організацій та солідарностей;
- виключення з системи освіти (низькі шанси, система селективного навчання, професійні оцінки медиків, педагогів, психологів);
- виключення зі сфери ухвалення рішень;
- виключення зі сфери медичного обслуговування (обмежений доступ до медичних послуг);
- виключення зі сфери можливостей розуміння того, що відбувається [1].

Одним із найбільш поширених проявів дискримінації є ексклюзія в освіті, адже, потрапляючи в незвичне для себе середовище, діти з особливими освітніми потребами відчувають труднощі не тільки під час навчання, але й щодо соціалізації та адаптації. Якщо ці процеси здійснюються неналежним чином, а в дитини, наприклад, є обмеження зі здоров'ям, тоді є ймовірність прояву соціальної ексклюзії. В такому контексті ексклюзія – це

виключення дитини (школяра, студента) з соціального життя школи, ВНЗ, її відчуження від звичного нормального спілкування з однолітками, педагогами, членами колективу, від подій у цьому колективі, які породжують безліч особистісних проблем [2]. Саме соціальна інклюзія в сучасному українському суспільстві стає певним соціальним механізмом, інструментом, спрямованим на подолання бар'єрів та обмежень на шляху до соціального благополуччя та добробуту, що докорінно змінює існуючу державну соціальну політику.

Соціальна інклюзія – це рівний доступ людей до освіти, медицини, працевлаштування, житла, безпеки тощо незалежно від будь-яких факторів. Соціальна інклюзія відображає активний і спрямований на розвиток людини підхід до соціального добробуту, який (підхід) передбачає більше, ніж ліквідацію бар'єрів чи ризиків. Соціальна інклюзія – це і створення умов для того, щоб усі діти й дорослі могли брати участь у житті громади як рівноправні члени, яких поважають і які роблять свій внесок [1].

Для забезпечення стійкої тенденції людського розвитку в Україні особливого значення набуває визначення основних орієнтирів соціальної роботи, яка має враховувати принципи соціальної інклюзії населення. Побудова системи якісних соціальних стандартів людського розвитку передбачає переосмислення основних напрямів соціальної роботи, виходячи за межі соціального захисту населення, спираючись на стійке залучення відторгнутого населення до суспільно-корисної діяльності на засадах соціальної інклюзії шляхом створення робочих місць та стимулювання до повернення до трудової діяльності, спілкування, проведення дозвілля тощо.

Отже, провідна тенденція сьогодення – подолання ексклюзії та побудова інклюзивного суспільства. Сучасне суспільство визнає, що саме інклюзія є більш гуманною та ефективною системою, яка здатна задовольнити потреби всіх категорій, незалежно від рівня психофізичного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Овчарова Л. М. Причини та форми прояву соціальної ексклюзії у сучасному українському суспільстві. Молодий вчений. 2017. № 10(50). С. 745-749.
2. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.

Анжела КИЧАН

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

СОЦІАЛЬНА ЕКСКЛЮЗІЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ДО НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ РЕАЛЕЙ

Соціальна ексклюзія – це процес виключення людини або групи людей з певної системи соціальних відносин, які дають доступ до соціокультурних благ та гарантують задоволення індивідуальних та соціальних потреб. Соціальна ексклюзія літніх людей є однією з найбільш актуальних проблем сучасного суспільства. Зі збільшенням тривалості життя та старінням населення питання адаптації літніх людей до нових соціальних реалій стає все більш важливим. Соціальна ексклюзія людей похилого віку може проявлятися у різних формах, таких як ізоляція, бідність, обмежений доступ до медичних послуг, освіти та

культурних ресурсів тощо.

До чинників, які уможливають соціальну ексклюзію літніх людей, належать:

- зростаюча чисельність літніх людей: згідно з прогнозами, до 2050 року кількість людей старше 60 років значно зросте. Це ставить під загрозу соціальні системи, які повинні забезпечити їхні потреби;
 - зміни у сімейних структурах: традиційні сімейні моделі, де літні люди отримували підтримку від родини, поступово змінюються. Багато з них живе самотійно або в установах для літніх, що призводить до ізоляції та самотності;
 - технологічні бар'єри: хоча технології можуть полегшити життя, багато літніх людей не мають доступу до них або не знають, як їх використовувати. Це обмежує їхню участь у сучасному житті;
 - економічна уразливість: Багато літніх людей живуть на обмежені пенсії, що ускладнює доступ до медичних послуг, освіти та культурних заходів. Це підвищує ризик бідності та соціальної ізоляції;
 - 5. Стигматизація та дискримінація: Літні люди часто стикаються зі стереотипами, які знижують їхню самооцінку і ускладнюють інтеграцію в суспільство. Це може призводити до емоційних проблем, таких як депресія.
 - вплив пандемії COVID-19: Пандемія значно погіршила становище літніх людей, змусивши їх залишатися вдома та ізолюватися. Це призвело до збільшення випадків депресії та тривожності;
 - недостатня увага з боку держави: В багатьох країнах відсутні ефективні програми підтримки літніх людей, що веде до їхньої маргіналізації [2].
- Науковці працюють над вирішенням проблем соціальної ексклюзії літніх людей, пропонуючи різноманітні підходи:
- інтердисциплінарні дослідження: Дослідники об'єднують зусилля соціологів, психологів, економістів та медиків для комплексного аналізу проблеми. Це дозволяє створити більш ефективні стратегії підтримки.
 - програми навчання: Науковці розробляють програми навчання для літніх людей, які допомагають їм освоїти сучасні технології та навички комунікації. Це сприяє їхній інтеграції в суспільство.
 - дослідження впливу політики: Вивчення ефективності державних програм і політик щодо підтримки літніх людей дозволяє виявити слабкі місця і запропонувати вдосконалення.
 - соціальні ініціативи: Багато науковців беруть участь у розробці та реалізації соціальних ініціатив, які сприяють залученню літніх людей до активного життя через волонтерство, культурні заходи та спільноти.
 - вивчення міжнародного досвіду: Науковці аналізують успішні практики з інших країн, щоб впроваджувати їх у своїх регіонах, адаптуючи до місцевих умов [3].
- Реалії сучасного життя, що швидко змінюються, спонукають науковців до досліджень таких напрямків в аспекті соціальної ексклюзії та інклюзії літніх людей:
- вивчення впливу технологій для соціальної адаптації людей похилого віку: дослідження, що аналізують, як нові технології можуть бути адаптовані для покращення якості життя літніх людей і їхньої соціальної інтеграції;
 - соціальні програми підтримки: оцінка ефективності існуючих програм соціальної підтримки для літніх людей та розробка нових ініціатив, які можуть сприяти їхній інтеграції;
 - психологічні аспекти соціальної інклюзії: дослідження, що фокусуються на психологічних аспектах адаптації літніх людей до змін у суспільстві, а також на методах надання

психологічної підтримки;

- міждисциплінарні підходи: вивчення соціальної ексклюзії з точки зору різних дисциплін (соціологія, психологія, економіка) для створення комплексних рішень;
- вивчення ролі громади: дослідження, які аналізують роль місцевих громад у забезпеченні соціальної підтримки та інтеграції літніх людей;
- вивчення політики старіння: аналіз ефективності державних політик щодо старіння населення та їх впливу на соціальну ексклюзію;
- гендерні аспекти: вивчення того, як гендер впливає на досвід соціальної ексклюзії серед літніх людей, оскільки жінки часто стикаються з іншими викликами в порівнянні з чоловіками [1].

Отже, соціальна ексклюзія літніх людей є багатогранною проблемою, яка вимагає зусиль з боку всіх секторів суспільства. Створення інклюзивного середовища, яке сприяє активній участі літніх людей у житті громади, може суттєво поліпшити їхнє благополуччя та якість життя.

Список використаних джерел

1. Генералова О. М. Соціальна ексклюзія осіб похилого віку в сучасному міському середовищі. URL:<http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v7/i44/7.pdf>
2. Соціальна адаптація людей похилого віку. URL:https://turbota.info/ua/stati/234-sotsal-na-adaptats-ya-lyudej-pokhilogo-v-ku.html.gad_source=1&gclid
3. Шепеленко І. П. Механізми подолання соціальної ексклюзії осіб похилого віку. Український соціум. 2021. № 2 (77). С. 107-123

СЕКЦІЯ V. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Ольга АНТОНЮК

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Волонтерська діяльність під час війни є надзвичайно важливою, однак пов'язана з багатьма викликами та ризиками. В Україні волонтери відіграють ключову роль у підтримці армії, допомозі внутрішньо переміщеним особам та біженцям, а також у вирішенні інших соціальних проблем.

До основних напрямків волонтерської діяльності належать:

- підтримка армії: забезпечення військових необхідними ресурсами та обладнанням;
- допомога внутрішньо переміщеним особам та біженцям: надання житла, їжі, медичної допомоги та психологічної підтримки;
- соціальна допомога: підтримка вразливих верств населення, організація гуманітарної допомоги та ін. [2].

Волонтерська діяльність в умовах війни також має свої ризики, такі як емоційне вигорання, небезпека для життя та здоров'я волонтерів, а також труднощі з координацією та контролем за наданою допомогою. Особливо складним для волонтерів є:

- процедури ввезення та розподілу гуманітарної допомоги: Бюрократичні перепони та складні процедури можуть затримувати доставку необхідних ресурсів;
- безпека волонтерів: Волонтери часто працюють у небезпечних умовах, що ставить під загрозу їхнє життя та здоров'я;
- фінансові та податкові питання: Відсутність чітких правил щодо оподаткування та звітності для волонтерських організацій створює додаткові труднощі;
- емоційне вигорання: Постійний стрес та велике навантаження можуть призводити до емоційного вигорання волонтерів [3].

Перед тим, як приєднатися до волонтерської діяльності під час війни, важливо оцінити свої можливості та ресурси: реалістично оцінити свої сили та можливості, підтримувати своє психічне здоров'я: контролювати свої емоції та мотивацію, звертати увагу на ознаки вигорання, дотримуватися заходів безпеки: завжди дотримуватись рекомендацій щодо безпеки та працювати в координації з іншими волонтерами та організаціями.

Зокрема, в Житомирській області вже з перших днів війни волонтерська діяльність охоплює різні напрямки допомоги тим, хто її потребує. Ось кілька прикладів:

- пожежні бригади: у Курненській громаді створено добровільну пожежну бригаду для швидкого реагування на пожежі в віддалених селах. Це допомагає зменшити час реагування та підвищити безпеку місцевих жителів.
- соціальні послуги: у Семенівській громаді волонтери активно залучені до надання соціальних послуг, включаючи підтримку внутрішньо переміщених осіб, допомогу вразливим групам населення та організацію безпечних просторів для жінок, які пережили насильство.
- освітні проекти: волонтери також беруть участь у різних освітніх ініціативах, таких як курси з основ управління дронами, патріотичні маршрути та кар'єрні орієнтаційні програми для молоді.
- медична допомога: студентська рада Житомирського медичного інституту активно підтримує волонтерський рух серед студентів, сприяючи розвитку студентської спільноти та наданню медичної допомоги [1].

Отже, волонтерська діяльність є важливою складовою підтримки місцевих громад та забезпечення їхньої безпеки та добробуту, є прикладом людської солідарності та співпраці, яка допомагає долати труднощі та підтримувати тих, хто цього потребує.

Список використаних джерел:

1. Житомирщина поділилася досвідом організації надання соціальних послуг. URL:<https://u-lead.org.ua/news/472>
2. Лях Тетяна Леонідівна. Проблеми нормативно-правового забезпечення волонтерської діяльності в Україні. Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка «Вісник». 1(104). 2012. С. 194-195.
3. Щорс В. В. Волонтерська діяльність – провідна форма гуманістичного виховання старшокласників. Практична психологія та соціальна педагогіка. 2013. № 9. С. 34-47.

РОЛЬ ЖІНОК У ВОЛОНТЕРСЬКОМУ РУСІ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Повномасштабна агресія Росії проти України в 2022 році спонукала тисячі українців, особливо жінок, стати волонтерами, щоб підтримати свою країну. У цій складній ситуації волонтерство стало не лише способом надання гуманітарної допомоги, але й важливим чинником підтримки морального духу та відновлення соціальних зв'язків. Жінки беруть участь у різних сферах: від медичної допомоги до організації забезпечення, від підтримки внутрішньо переміщених осіб до створення освітніх програм для дітей. Їхній внесок не лише зміцнює громадянське суспільство, але й формує нову традицію активності та солідарності.

Види волонтерської діяльності жінок:

- гуманітарна допомога: жінки беруть активну участь у зборі та доставці їжі, одягу та медикаментів тим, хто їх потребує. Вони організують кампанії зі збору гуманітарної допомоги, співпрацюють з благодійними організаціями та волонтерськими групами. Сюди входить також координація з постачальниками, підготовка пакетів допомоги та організація транспорту в райони, що найбільше постраждали від війни;

- психологічна підтримка: у цей складний період жінки-волонтерки надають психологічну підтримку внутрішньо переміщеним особам та військовослужбовцям. Вони надають групові та індивідуальні консультації, організують сеанси психотерапії та створюють простір для обговорення переживань і почуттів. Ця підтримка важлива для відновлення морального духу тих, хто пережив травму і втрату;

- допомога військовим на передовій: жінки займаються виробництвом необхідних речей для військових, таких як маскувальні сітки та окопні свічки. Жінки працюють з іншими волонтерами над виготовленням речей, корисних для оборони фронту;

- допомога біженцям: жінки-волонтерки також надають допомогу біженцям. Вони організують тимчасове житло, надають інформацію про соціальні послуги, медичне обслуговування та інші ресурси. Жінки також можуть допомогти біженцям адаптуватися до нового місця проживання, надаючи підтримку в пошуку роботи та освіти [1].

Мотивація жінок до волонтерської діяльності під час війни в Україні є багатогранною та складною. Вона варіюється від особистих почуттів до соціальних чинників, що спонукають жінок активно діяти заради допомоги своїй країні та людям, які постраждали від конфлікту. Основні мотиваційні фактори можна умовно розподілити на три категорії:

- бажання допомогти: це одна з ключових мотивацій для жінок-волонтерів. Прагнення допомогти іншим у скрутні часи часто виникає з почуття емпатії до тих, хто страждає. Багато волонтерок вважають свою участь у волонтерстві способом підтримати тих, хто потрапив у важкі обставини. Цей вид мотивації також містить прагнення покращити ситуацію в країні та внести свій вклад у відновлення громади;

- патріотизм: патріотичні почуття відіграють значну роль у мотивації жінок-волонтерів. Вони відчувають глибоку відповідальність за свою країну та прагнуть активної участі у її захисті та відновленні. В умовах війни почуття єдності та бажання наблизити перемо-

гу стали основними мотивами для багатьох жінок, які прагнуть бути частиною спільної справи. Патріотизм допомагає волонтерам зміцнити власну ідентичність і віру у позитивний результат;

- соціальна відповідальність: жінки, які беруть участь у волонтерстві, часто керуються почуттям соціальної відповідальності. Вони усвідомлюють, що ускладнені обставини вимагають активних дій і залучення усіх членів суспільства до допомоги. Це може бути відповідальність не лише за себе, але й за свою сім'ю, друзів і сусідів. Вони вважають, що, займаючись волонтерством, можуть дати приклад іншим, показати, як важливо підтримувати один одного у важкі часи [1].

Попри потужну мотивацію та бажання допомогти, жінки-волонтери стикаються з низкою викликів та труднощів, які можуть вплинути на їхню ефективність і тривалість участі у волонтерському русі. Основні з них такі: фізичне та психологічне виснаження, суспільні стереотипи, небезпека, поєднання волонтерства з іншими обов'язками та ін.

Фізичне та психологічне виснаження. Волонтерство в умовах війни часто вимагає великої фізичної та емоційної витривалості. Жінки, які беруть участь у волонтерських ініціативах, можуть зіткнутися з постійним стресом, тривогою та емоційним вигоранням через високі вимоги та навантаження. Психологічний тиск, пов'язаний із спостереженням за стражданнями інших, а також власними переживаннями, може стати серйозним викликом для їхньої психологічної стабільності. Фізичне виснаження може виникати через потребу у постійному русі, довгі години роботи, а також ненормований графік, що ускладнює нормальний режим сну та відпочинку.

Суспільні стереотипи. Жінки часто стикаються з суспільними стереотипами, які можуть обмежувати їхні можливості у волонтерстві. Стереотипи про те, що певні види діяльності є «чоловічими», можуть заважати жінкам брати на себе відповідальність у певних сферах, таких як військова допомога або управлінські ролі у волонтерських організаціях. Ці стереотипи також можуть призвести до недооцінки їхнього внеску та важливості їхньої роботи у суспільстві.

Небезпека. Волонтерство в умовах активних бойових дій може бути небезпечним. Жінки-волонтери, які займаються доставкою гуманітарної допомоги або наданням медичної допомоги в зонах бойових дій, можуть стикатися з ризиками, пов'язаними з обстрілами, відсутністю безпеки та загрозами для власного життя. Вони також можуть відчувати тривогу за своїх близьких, які залишаються вдома або на фронті.

Поєднання волонтерства з іншими обов'язками. Багато жінок-волонтерів мають додаткові обов'язки, такі як догляд за родиною або робота на основному місці зайнятості. Поєднання цих обов'язків із волонтерською діяльністю може призвести до значного стресу та виснаження. Жінки можуть відчувати труднощі в балансуванні між потребами сім'ї, роботи та волонтерства, що може зменшувати їхню мотивацію та знижувати ефективність роботи [2].

Волонтерство під час війни в Україні має численні позитивні наслідки для жінок, які активно долучаються до цієї діяльності. Основні з них:

- особистісний ріст: участь у волонтерських ініціативах сприяє розвитку особистісних якостей. Жінки, беручи на себе нові обов'язки, можуть виявити свої сильні сторони, стати більш впевненими в собі та навчитися приймати рішення в складних ситуаціях;

- зміцнення соціальних зв'язків: волонтерство створює можливості для налагодження нових знайомств і зміцнення стосунків з іншими людьми. Жінки можуть знайти однодумців, підтримувати один одного та формувати спільноти, що допомагає зменшити почуття ізоляції;

- нові навички та компетенції: волонтерська діяльність дає можливість здобути нові знання та навички, які можуть бути корисними в майбутньому. Це включає медичні навички, організаційні здібності, управлінський досвід та багато іншого, що підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці [1].

Отже, жінки відіграють ключову роль у волонтерському русі під час війни в Україні, проявляючи рішучість і бажання допомагати. Їхня активність не лише забезпечує необхідну підтримку, а й формує позитивний імідж волонтерства в суспільстві. В умовах кризи участь жінок у волонтерстві зміцнює громадянське суспільство та сприяє відновленню України.

Список використаних джерел:

1. Жінка в час війни: волонтерка, лідерка. URL:https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Konferentsiya_ta_seminary/zhinka-u-chas-viini_metodichka_2.pdf
2. Робота + материнство + волонтерство: виклики для жінки під час війни. URL:<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/robota--materinstvo--volonterstvo-vikliki-dlya-zhinki-pid-chas-viyini.html>

Анна САВЧЕНКО

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Волонтерство – це форма добровільної діяльності, коли люди добровільно віддають свій час, знання та навички для надання допомоги та підтримки іншим людям або громаді без фінансової винагороди. Волонтери працюють на безоплатній основі і працюють для покращення ситуації у суспільстві, розвитку спільноти, надання допомоги потребуючим та реалізації різних проектів.

Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості. На сьогоднішній день, в умовах повномасштабної війни, що розгорнула Росія проти України, ризикуючи своїм життям, волонтери допомагають усім, хто потребує допомоги й уваги. Вони перевозять громадян у більш небезпечні місця, забезпечують осіб продовольчими товарами, необхідними речами, ліками, надають їм правову та психологічну допомогу. У контексті війни, волонтери відіграють важливу роль у наданні допомоги та підтримки. Волонтерський рух в Україні має велике значення для підтримки армії, евакуйованих громадян та учасників бойових дій.

Волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Війна в Україні спричинила збільшення кількості волонтерів, основними стимулами стали громадянська свідомість і патріотизм, бажання допомагати своїй країні [4]. Абсолютна більшість українців (71%) з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну долучалася до волонтерства.

Багато людей відчують моральний обов'язок підтримувати військових та постраждалих. Також війна стала спонуканням до мобілізації громадськості. Суспільство об'єднується навколо спільної мети – захисту країни та допомоги потерпілим. Волонтерство є одним з проявів активної громадської позиції та громадського діалогу, де наступною причиною

стають виклики системи соціального захисту. Війна призводить до збільшення потреб у соціальному захисті для воїнів, ветеранів та постраждалих. Волонтери допомагають забезпечити додаткову соціальну підтримку тим, хто цього потребує.

Війна спонукає багатьох людей відчувати солідарність та співпереживання, а також дає можливість впливу на ситуацію. Волонтери допомагають в забезпеченні безпеки, гуманітарної допомоги, медичної підтримки та інших аспектів, що сприяють поліпшенню ситуації в умовах війни [1].

Необхідно зазначити, що до волонтерства долучаються не тільки дорослі, але й школярі та студенти ЗВО. 40% волонтерів – це молодь до 35 років, а з них близько 18% – учні старших класів та студенти. У багатьох школах стали традиційними продажі-ярмарки, де учні власноруч випікають солодоці, виготовляють різноманітні корисні вибори та реалізують їх для збору коштів на потреби армії [2]. Залучення молоді до волонтерства – це спосіб пробудження емпатійності до кожного члена суспільства, бажання прийти на допомогу, а найголовніше – здатність допомагати. І при цьому бути емоційно- і стресостійким. Активна волонтерська діяльність розвиває у молодого покоління необхідні життєві навички і професійний досвід, вміння зацікавити та організувати волонтерів, навчитися взаємодіяти з людьми та організаціями, знаходити підтримку партнерів і спонсорів, державних та комерційних структур тощо. У процесі волонтерської діяльності молодь розширює своє бачення, розвиває свій інтелектуальний рівень, реалізує можливість втілення своїх творчих планів та лідерського потенціалу [2].

Однак, волонтерський рух в Україні часто характеризується фрагментарністю та відсутністю системної координації між різними волонтерськими організаціями та державними структурами. Ще однією перешкодою для розвитку волонтерського руху є недостатність правової підтримки та захисту волонтерів. Волонтери, особливо під час війни, можуть стикатися з ризиками та викликами, які потребують адекватної підтримки та захисту з боку держави. Загальною метою подолання проблем у правовому регулюванні волонтерства під час війни є створення сприятливих умов для волонтерів, що дозволить їм ефективно допомагати та підтримувати воїнів та постраждале населення. Це сприятиме підтримці військових операцій, соціальної реабілітації та реконструкції територій, а також зміцненню духу солідарності та громадянської активності [3].

Отже, волонтерство під час війни є надзвичайно важливим фактором підтримки військових операцій та допомоги потерпілим. Волонтери вносять вагомий внесок у захист національної безпеки, гуманітарну допомогу та розвиток громад. Тому права та гарантії волонтерів повинні бути належним чином захищені та забезпечені. Крім того, важливо підтримувати постійний моніторинг та оцінку ефективності волонтерської діяльності під час війни. Це дозволить вчасно виявляти проблеми, адаптувати правове регулювання та вдосконалювати практичні аспекти роботи волонтерів.

Список використаних джерел:

1. Волонтерська діяльність та її правовий статус. Безоплатна правова допомога. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/publikatsiyi/volonterska-diyalnist-ta-yiyi-pravovyj-status/#.>
2. Кількість зареєстрованих волонтерів. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/volunteers-registry>.
3. Правовий статус волонтера в Україні. Pravo, Видавництво «Юридична практика», 25.03.2022. URL: <https://pravo.ua/pravovyistatus-volontera-v-ukraini-poiasniuie-iuryst-everlegal>
4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

ВОЛОНТЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Волонтерство – це форма добровільної діяльності, коли люди добровільно віддають свій час, знання та навички для надання допомоги та підтримки іншим людям або громаді без фінансової винагороди. Волонтери працюють на безоплатній основі й віддають свої зусилля для покращення ситуації у суспільстві, розвитку спільноти, надання допомоги потребуючим та реалізації різних проектів [2].

Діяльність волонтерів є важливим чинником існування й ефективного розвитку громадянського суспільства. Для нашої країни волонтерська діяльність є надзвичайно актуальною та важливою у зв'язку із повномасштабною воєнною агресією Росії. Вже з перших днів війни в 2022 році активні громадяни України прийшли на допомогу своїй державі. Майже одразу українці почали об'єднувати свої волонтерські ініціативи заради допомоги одне одному та державі. Спочатку – через особисті зв'язки (друзі, родичі, колеги, сусіди, попередні знайомства). Вони об'єдналися, шукають та сортують гуманітарку, допомагають військовим, вимушеним переселенцям та всім людям, хто залишився без їжі, ліків та житла, займаються логістикою, функціонуванням інформаційного фронту та наданням психологічної підтримки.

Волонтери у співпраці з неприбутковими організаціями реалізують напрями з волонтерської допомоги Збройним Силам України та постраждалим внаслідок повномасштабної військової агресії Росії проти України, збирають кошти й закуповують товари для потреб фронту та цивільних, координують роботу центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підготовку потенційних місць розміщення людей, надають психологічну допомогу для дітей та підлітків, здають кров на донорство, організують допомогу людям похилого віку, здійснюють авто-волонтерство. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни [1]

З'явилися спеціальні платформи, де небайдужі громадяни координують та об'єднують зусилля, з початку повномасштабної війни українці створені десятки благодійних фондів, фандрейзингових платформ та волонтерських штабів, які збирають значні суми на потреби армії й забезпечують її новітніми зброєю та військовою технікою такі як: «Повернись живим», Волонтерська Платформа, Razom for Ukraine, UNITED 24, KSE Foundation, КОЛО, Зграя, Армія SOS та багато інших [1]. За рахунок взаємодії держави і волонтерських організацій виникають фонди, які мають такий капітал довіри, що бізнес не бачить ризиків сплачувати туди великі суми. Після початку війни Волонтерська Платформа стала тим інструментом, який допомагає волонтерам швидко реагувати на запити тих, хто потребує допомоги. На цю мить Волонтерська Платформа об'єднала більше ніж 400 тис. користувачів, понад 500 організацій і локальних волонтерських ініціатив та 1150 волонтерських можливостей.

До волонтерських та благодійних організацій приєднується молодь і студенти, долучаються до інформаційного фронту та збору гуманітарної допомоги, ініціюють збір грошей на потреби ЗСУ, беруть участь у благодійних заходах, плетінні маскувальних сіток, пакування пакунків з продуктами, активно співпрацюють із міжнародними волонтерськими та благодійними організаціями [1]. Студенти-волонтери, беручи участь у міжнародних

програмах, мають змогу набути фахових знань з обраної спеціальності в процесі спілкування з професіоналами, спостереження за їхньою роботою, ознайомлення з певними методиками, технологіями й їхнім застосуванням на практиці, вони знайомляться з діяльністю громадських організацій різних країн, набувають досвіду спілкування та співпраці з іноземними студентами. Працюючи в міжнародних групах, студенти не тільки розширюють своє бачення волонтерського руху, отримують навички організації міжнародних програм, а й удосконалюють свої комунікативні вміння, толерантність і емпатичні здібності, спілкуючись з учасниками з інших країн.

Війна стала спонуканням до мобілізації громадськості. Суспільство об'єднується навколо спільної мети – захисту країни та допомоги потерпілим. Війна призводить до збільшення потреб у соціальному захисті для воїнів, ветеранів та постраждалих. Волонтери допомагають забезпечити додаткову соціальну підтримку тим, хто цього потребує. Цільовими групами волонтерської допомоги є ЗСУ, родини воїнів, малозабезпечені, безробітні, багатодітні родини, бездомні та безпритульні, особи, які потребують соціальної реабілітації тощо. Волонтери здійснюють догляд за пораненими військовими, хворими, проводять різні заходи для охорони, збереження, відновлення (природи і тд.), допомагають долати наслідки війни [2].

Отже, волонтерство під час війни є надзвичайно важливим чинником підтримки військових операцій та допомоги потерпілим. Війна викликала в українському населенні глибокий патріотичний рух та бажання допомагати своїй країні. Багато людей відчувають моральну обов'язковість підтримувати військових та постраждалих. Волонтери вносять вагомий внесок у захист національної безпеки, гуманітарну допомогу та розвиток громад.

Список використаних джерел:

1. Манелюк Ю. М., Луценко В. Р., Савчук Н. І. Волонтерський рух України в умовах військової агресії. Науковий журнал «ПОЛІТИКУС» Випуск 6. 2022. С.29-33
2. Сірко В. С Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії. URL:<http://sulj.oduvs.od.ua/archive/2023/2/20.pdf>

Надія ГРИЩЕНКО

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

ВОЛОНТЕРСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА СПІВПРАЦЯ

В умовах війни значна роль у соціальній підтримці постраждалого населення відводиться волонтерським організаціям. Проте сучасний військовий контекст, зокрема війна в Україні, висвітлює низку проблем і викликів, які стають на заваді ефективній діяльності волонтерів. Тому важливим для нас є вивчення досвіду міжнародного волонтерства та організація співпраці з ними.

Волонтерський рух поширений у багатьох країнах світу. За результатами опитування, у Франції до нього залучено 19%, в Німеччині – 34%, в США майже 56%, в Японії – 26%. За даними досліджень, від чверті до половини дорослого населення країн Європи та Америки брали участь у будь-якій волонтерській діяльності. Волонтерська робота не обов'язково

є безоплатною. Так, волонтери «Добровольці ООН» (ДООН), які працюють у технічній, економічній, соціальних сферах, мають право на отримання матеріальної допомоги для забезпечення щомісячного прожиткового мінімуму, право на покриття витрат на місцевий транспорт і підготовку до роботи, що містить вивчення місцевих умов і мови. Вони також забезпечуються житлом і основними видами обслуговування. Крім того, передбачається їх страхування на випадок хвороб та страхування життя. ДООН, створений 1970 році Генеральною Асамблеєю ООН, охоплює сьогодні понад 130 країн світу [1].

На міжнародному рівні ми спостерігаємо тенденцію до організаційного упорядкування волонтерського руху. Найбільш відомими добровільними організаціями у світі є Всесвітня громадянська служба, Волонтери ООН, Альянс Європейських волонтерських організацій, Координаційний комітет міжнародних волонтерських організацій під егідою ЮНЕСКО, Асоціація волонтерських організацій, Молодіжна акція за мир та ін. Усі ці організації глобального пацифістського характеру. Їхня діяльність спрямована на розв'язання соціально-гуманітарних (допомога людям з обмеженими фізичними можливостями, особам похилого віку), соціокультурних (просвітництво), інформаційно-консультативних (інформаційна допомога) та екологічних (охорона природного середовища і раціональне природокористування) проблем людства

Громадська організація «Український Альянс» співпрацю з різними національними та міжнародними установами, фондами та організаціями, зокрема з Фондом Фрідріха Наумана в Німеччині, Американською Радою та Українською Академією Наук; з центральними урядовими установами та міністерствами (Міністерство молоді та спорту і Міністерство закордонних справ), а також з місцевими органами влади. Під час масштабної окупації багато членів організації виїхали за кордон, деякого мобілізували. Проте молоді люди приєдналися до команди, розуміючи, що потрібна їхня допомога [2, с. 135].

Програма Волонтери ООН (UNV) — це організація ООН, яка сприяє миру та розвитку через волонтерську діяльність у всьому світі. Волонтери ООН робить внесок у мир і розвиток через подвійний мандат: мобілізацію волонтерів ООН для Організації Об'єднаних Націй та підтримку визнання волонтерів як способу досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). UNV сприймає волонтерство як універсальне та інклюзивне, і визнає волонтерство в його різноманітності, а також цінностях, які його підтримують: свобода волі, відданість, залучення та солідарність [3].

Альянс Європейських волонтерських організацій, заснований в 1982 році, є координаційним центром Європейських національних волонтерських організацій, які спеціалізуються на координації довгострокових та короткострокових волонтерських проектів, що проголошують ідею міжнародної співпраці, миру, взаєморозуміння [4].

Міжнародна волонтерська організація SCI (Service Civil International) заснована в 1920 р. До її завдань належить поширення ідей миру, міжнародного взаєморозуміння і солідарності, соціальної справедливості і захисту навколишнього середовища. Основна діяльність SCI зосереджена на організації міжнародних волонтерських проектів, семінарів, коротких, середніх і довгострокових волонтерських програм, освітніх тренінгів та міжнародних обмінів.

Молодіжна міжнародна організація YAP (Youth Action for Peace) розпочала свою діяльність в 1923 р., пропагуючи ідеї миру і співпраці між країнами та активно виступаючи проти військових конфліктів. YAP має відділення в 15 країнах і об'єднує політично активну молодь у волонтерському русі. YAP займається організацією волонтерських антивоєнних проектів, пацифістських семінарів і тренінгів, розробкою методів ненасильницького вирішення військових конфліктів, роботою з біженцями, найбільш соціально незахищеними

групами населення, лобюванням антивоєнних і миротворчих ідей серед політичних партій і організацій [5, с. 11].

Отже, волонтери важливі для кожного суспільства, тому що вони працюють без користі для себе, показуючи цим, що є в житті речі більш цінні, ніж отримання матеріальної вигоди. Світове співтовариство визнає волонтерський рух способом збереження та зміцнення загальнолюдських цінностей, реалізації прав і обов'язків громадян, особистісного зростання шляхом усвідомлення людського потенціалу. Охорона навколишнього середовища, культура, розвиток і позитивний імідж країни є основним напрямком роботи волонтерів. У Всесвітній Декларації Волонтерства відзначається, що волонтерська діяльність становить фундамент громадянського суспільства, привносячи в життя людей потребу в мирі, свободі, безпеці та справедливості. Ось що допомагає суспільству впевнено стояти на ногах, а волонтеру – отримати задоволення і безцінний життєвий досвід, набуті професійних знань та навичок.

Для України, як і для усього світу, волонтерська діяльність є актуальною та важливою. Волонтерська робота іноземних країн, спрямована на підвищення добробуту суспільства, має свої напрями й форми роботи, які доцільно практично реалізовувати в нашій державі

Список використаних джерел

1. Міжнародний досвід в діяльності в волонтерських організацій. URL:<https://diplomukr.com.ua/news/2009/08/17/1305>
2. Мірко Наталія, Ладонько Людмила. Міжнародне волонтерство та розвиток громадського сектору. URL:<https://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/article/download/1980/1806/1917>
3. Волонтери ООН. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Волонтери_ООН
4. Серцем покликані до милосердя: волонтерський рух в Україні та світі : інформаційні матеріали для написання рефератів / уклад. В. І. Матяш. Полтава, 2014. 36 с. URL:<https://libgonchar.org/index>
5. Козубовська І.В., Козубовський Р.В., Милян Ж.І., Залучення Майбутніх фахівців соціально-Педагогічної сфери до волонтерської діяльності. Ужгород, 2022. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib.pdf>

Олександра БОРОВЕЦЬ

здобувач о.с «бакалавр» Рівненський державний гуманітарний університет м. Рівне

УКРАЇНСЬКИЙ ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ СТУДЕНТСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах війни, що розпочалася в 2022 році, український студентський волонтерський рух став важливим елементом підтримки армії та цивільного населення. Волонтерство в Україні має тривалу історію, але війна внесла нові акценти, зокрема, продемонструвала високий рівень громадянської активності, соціальної відповідальності та впливу волонтерства на особистісний розвиток молоді.

Український волонтерський рух студентства в умовах війни є яскравим прикладом мобілізації молоді на підтримку країни у найважчі часи. Волонтерська діяльність стала для багатьох студентів не лише способом підтримки армії та населення, а й можливістю само-

реалізації та створення позитивних змін у суспільстві. Студентський волонтерський рух набув масового характеру, охоплюючи різні аспекти підтримки фронту та тилу, зокрема, збір гуманітарної допомоги, організацію евакуації, медичну допомогу та психологічну підтримку постраждалим [2].

Однією з ключових особливостей волонтерської діяльності студентів є її гнучкість та здатність швидко адаптуватися до потреб суспільства в умовах війни. Студенти організували мобільні групи для доставки продуктів і медикаментів до зон, що зазнали ударів, створювали інформаційні платформи для координації волонтерської допомоги та активно співпрацювали з міжнародними організаціями для залучення ресурсів. Важливо відзначити, що студенти часто поєднують навчання із волонтерською діяльністю, що вимагає високої мотивації та організаційних навичок. Цей аспект показує не лише громадську відповідальність студентства, але й їх здатність ефективно використовувати свій час та ресурси на користь суспільства.

Студентські організації та окремі ініціативні групи стали важливими осередками допомоги як військовим, так і цивільному населенню. Вони організували збір коштів, пошук необхідного обладнання та речей для потреб армії, а також підтримку родин військовослужбовців. Окрім того, студенти-волонтери допомагали у логістичних операціях, брали участь у відновленні інфраструктури, а також проводили культурно-освітні заходи для дітей, що постраждали від війни. Це не лише підвищує рівень соціальної згуртованості, а й допомагає відновити моральний дух постраждалих громад [1].

Особливу увагу слід звернути на роль студентів-медиків, які з перших днів війни долучилися до надання першої медичної допомоги постраждалим, роботи у військових шпиталях та участі у тренінгах з надання невідкладної допомоги. Їхня діяльність стала важливою складовою медичного забезпечення країни в умовах воєнних дій. Крім того, багато студентів психологічних факультетів надавали безкоштовні консультації та підтримку людям, які пережили травматичні події, що є надзвичайно важливим для збереження психічного здоров'я населення.

Одним із яскравих прикладів студентської волонтерської активності є створення інформаційних платформ та чат-ботів для координації допомоги. Такі платформи допомагають з'єднувати тих, хто потребує допомоги, з волонтерами, що готові її надати. Наприклад, студенти-техніки розробили численні цифрові рішення, що полегшують процес комунікації між волонтерами та тими, хто потребує підтримки, а також сприяють прозорості у використанні коштів та ресурсів. Це демонструє високий рівень технічної підготовки та соціальної відповідальності молоді [3].

Волонтерський рух студентства в Україні також має значний вплив на формування громадянської свідомості та патріотизму. Участь у волонтерських ініціативах допомагає студентам краще зрозуміти важливість своєї ролі у суспільстві, розвиває лідерські якості, навички командної роботи та соціальної взаємодії. Ці якості є важливими не лише для особистого розвитку, а й для подальшого професійного становлення молоді. Багато студентів, які взяли участь у волонтерській діяльності під час війни, вже зараз планують продовжувати свою активну громадську діяльність і після закінчення війни, що свідчить про довготривалий вплив цього досвіду на їхнє життя [3].

Незважаючи на всі труднощі, українські студенти змогли продемонструвати надзвичайну силу духу, відвагу та бажання допомагати іншим у найскладніших умовах. Їхня волонтерська діяльність стала невід'ємною частиною загальнонаціонального руху спротиву, і цей внесок важко переоцінити. Студенти взяли на себе значну частину роботи, яка часто вимагає високої відповідальності та ризику, і продовжують працювати для набли-

ження перемоги. Український волонтерський рух студентства в умовах війни є яскравим прикладом того, як молодь може стати рушійною силою змін у суспільстві, особливо у часи, коли ці зміни є надзвичайно необхідними.

Психологічний аспект волонтерства також заслуговує на увагу. Багато студентів, залучених до волонтерської діяльності, знаходять у ній спосіб подолання стресу, пов'язаного з воєнними реаліями. Волонтерська робота дозволяє їм відчути власну корисність, зменшує почуття безпорадності й дарує можливість безпосередньо впливати на ситуацію в країні. Водночас, існує ризик емоційного вигорання, що потребує психологічної підтримки волонтерів.

Важливим є і те, що студентське волонтерство стало джерелом соціальних інновацій, об'єднуючи різні соціальні групи та інституції для досягнення спільної мети. Співпраця студентів з державними установами, благодійними організаціями та міжнародними фондами розширює можливості волонтерської діяльності та збільшує її ефективність. Війна стимулювала розвиток нових форм організації волонтерської роботи, зокрема через онлайн-платформи, соціальні мережі та цифрові інструменти.

Крім того, волонтерська діяльність студентів має довгостроковий вплив на їхнє життя. Вона сприяє формуванню таких важливих навичок, як лідерство, командна робота, організаційні здібності та комунікація. Ці навички не лише допомагають у процесі волонтерства, а й стають важливими у подальшій кар'єрі та соціальній активності студентів. Для багатьох із них участь у волонтерському русі є стимулом для професійного розвитку та підвищення особистісної відповідальності [4].

Однак, попри очевидні успіхи, існує ряд викликів, які потребують вирішення. По-перше, необхідно забезпечити систематичну підтримку волонтерів з боку держави та освітніх інституцій, включно з психологічною допомогою, навчанням і організаційними ресурсами. По-друге, варто покращити координацію між різними волонтерськими групами, аби уникати дублювання зусиль та максимально ефективно використовувати наявні ресурси. По-третє, важливо вивчати й аналізувати вплив волонтерства на студентів, аби розуміти, як забезпечити довгострокову стійкість цього руху та уникнути його виснаження [1].

Таким чином, український волонтерський рух студентства в умовах війни є значущим явищем, який допомагає не лише у вирішенні нагальних соціальних проблем, але й у формуванні нової генерації свідомих, відповідальних і активних громадян. Цей рух має великий потенціал для подальшого розвитку як під час війни, так і в післявоєнний період, коли Україна потребуватиме великих зусиль для відновлення. Волонтерська діяльність студентів стає важливим фактором стійкості суспільства та джерелом позитивних соціальних змін у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Гребенюк, А. А. Волонтерство, як соціальний феномен. Особистість, суспільство, війна: міжнар. психолог. форум (м. Харків, 7 квітня 2023 р.). Харків, 2023. С. 60-63.
2. Котелевець А. Соціальна активність молоді під час російськоукраїнської війни. *Social work and Education*. Vol. 9. No 1. 2022. С. 51-61.
3. Нагорнюк О. Волонтерство як практика громадянського суспільства. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/volonterstvo-iak-praktyka-hromadianskohosuspilstva>
4. Шевченко В. Особливості формування активної життєвої позиції студентської молоді в умовах військового конфлікту. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія: Соціальні комунікації. Вип. 39. 2020. С. 45-50.

Руслан БАРДЮК

здобувач о.с «магістр» ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне

Денис ШИЛЕНКО

здобувач о.с «магістр» ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука», м. Рівне

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В основі понятійного конструкту «волонтерська діяльність» лежить термін волонтер (від латинського терміну «voluntarius» – воля, бажання, а також від англійського терміну «voluntary» – добровільний, доброволець, слідувати добровільним шляхом), що означає особу, котра за власним бажанням допомагає іншим. Наразі під волонтерською діяльністю розуміють, передовсім, добровільну діяльність громадян або громадських об'єднань в Україні, прямо чи опосередковано пов'язану із допомогою постраждалим від воєнних дій, тимчасового переміщенням особам та військовим.

Аналізуючи принципи правового регулювання волонтерської діяльності, дослідники виділяють загальні принципи (зокрема: законності; верховенства права; юридичної рівності; взаємної відповідальності держави і особи; гласності; справедливості; соціальної свободи; демократизму; гуманізму; рівності громадян) та факультативні принципи, які відображають специфіку здійснення волонтерської діяльності (зокрема, безоплатності; загальнодоступності; недискримінації; забезпечення безпеки; раціональності; урахування європейських стандартів; надання необхідних ресурсів та інформації; популяризації; гуманних взаємовідносин; реалістичності; взаємодопомоги) [1, с. 256].

Відповідно до законодавства, будь-яка волонтерська організація має функціонувати на основі статуту (положення), де зазначаються: її назва, місце знаходження, статус й організаційна та правова форма структури; предмет, мета, завдання й базові форми благодійної діяльності; порядок формування й роботи органів управління; джерела грошового забезпечення й порядок використання майна і фінансів; порядок внесення змін до статуту (положення); порядок реорганізації чи ліквідації, використання її майна і фінансів у випадку припинення діяльності; умови й порядок прийняття у члени й вибуття із неї; права та обов'язки членів волонтерської організації. До статуту (положення) можуть бути включені й інші положення, що пов'язані зі специфікою діяльності волонтерської структури [2, с. 21].

До основних складових правового статусу волонтера зазвичай відносять його права та обов'язки. Так, волонтер, реалізуючи волонтерську діяльність в умовах правового режиму воєнного стану, має право на:

а) належні умови здійснення волонтерської діяльності (такі як отримання достовірної, точної та повної інформації про порядок та умови провадження волонтерської діяльності, забезпечення спеціальними засобами захисту, спорядженням та обладнанням);

б) зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчально-виробничої практики в разі її проходження за напрямом, що відповідає отримуваній спеціальності, за згодою навчального закладу;

в) відшкодування витрат, пов'язаних зі здійсненням волонтерської діяльності;

г) інші права, передбачені договором про провадження волонтерської діяльності та законодавством.

До обов'язків волонтера в умовах дії правового режиму воєнного стану відносимо:

а) обов'язок сумлінно та своєчасно виконувати обов'язки, пов'язані з провадженням волонтерської діяльності;

б) у випадках, визначених законодавством, проходити медичний огляд та надавати довідку про стан здоров'я;

в) у разі необхідності проходити подальшу підготовку (перепідготовку);

г) дотримуватися правового режиму інформації з обмеженим доступом;

д) у разі укладення договору про провадження волонтерської діяльності та одностороннього розірвання договору з ініціативи волонтера відшкодувати прямі збитки, завдані ним, якщо це передбачено договором;

е) відшкодувати майнову шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ним волонтерської діяльності, відповідно до закону [3, с. 243]

В умовах воєнного стану в Україні волонтерська діяльність означає добровільну участь громадян та громадських організацій у наданні допомоги постраждалим від бойових дій, внутрішньо переміщеним особам та військовим. На сьогодні волонтерство стало потужним соціальним рухом, що частково виконує функції виконавчих та самоврядних органів і соціальних служб.

Правові основи волонтерського руху під час воєнного стану визначені у статті 17 Закону України «Про правовий режим воєнного стану». В ній вказано, що органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, громадські об'єднання та громадяни зобов'язані сприяти військовому командуванню та військовим адміністраціям у забезпеченні правового режиму воєнного стану.

Стаття 8 Закону передбачає низку заходів, які військове командування разом із військовими адміністраціями має здійснювати як самостійно, так і залучаючи виконавчі органи та волонтерів. Серед цих заходів: 1) проведення евакуації населення у разі загрози надзвичайних ситуацій або вивезення зони бойових дій у безпечні райони; 2) евакуація матеріальних і культурних цінностей державної власності при загрозі пошкодження або знищення, згідно з переліком, затвердженим Кабінетом Міністрів України; 3) організація нормованого забезпечення населення продовольчими і непродовольчими товарами у разі необхідності, як визначено Кабінетом Міністрів України.

Під час воєнного стану в Україні найважливішим напрямом волонтерської діяльності стало надання підтримки Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам та державним структурам для забезпечення оборони країни, безпеки громадян та захисту інтересів держави. Волонтерська допомога в технічній сфері здебільшого охоплює: а) постачання сучасної снайперської зброї, боеприпасів, оптики, тепловізорів; б) підтримку в застосуванні безпілотних літальних апаратів і новітніх технологій підрозділами ЗСУ; в) забезпечення автомобілями, обмундируванням, медикаментами та іншим необхідним обладнанням.

Особливості волонтерської діяльності під час воєнного стану в Україні включають: а) діяльність в екстремальних умовах; б) розвиток у нестандартних формах та напрямках, нетипових для міжнародної практики; в) залучення значної кількості населення; г) створення системи прийняття і реалізації рішень для ефективної взаємодії з державними структурами, насамперед, військовими.

Серед проблем волонтерської діяльності в умовах воєнного стану можна виділити: а)

законодавчі нововведення та деякі невідповідності, які ускладнюють діяльність; б) відсутність єдиного централізованого органу для координації волонтерського руху на рівні міністерств чи відомств; в) недостатню розвиненість системи навчання волонтерів; г) спротив і консерватизм з боку державних структур; г) випадки зловживань серед волонтерів, а також діяльність псевдоволонтерів.

Список використаних джерел:

1. Гапон В.О. Принципи адміністративно-правового регулювання волонтерської діяльності. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 250–256. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287269/281179> DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.41>
2. Вашкович В. В. Посібник волонтера / В. В. Вашкович, О. Ю. Василенко, Т. О. Карабін, Я. В. Лазур, В. В. Манзюк, В. М. Рошканюк. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 88 с.
3. Волуйко О. М. Волонтерська діяльність як чинник реалізації заходів правового режиму воєнного стану в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. № 2/2024. С. 243-247.